

درس نامه ی درس نهم : رنج های کشیده ام که میرس

❖ واژه آموزی ****

تا کنون راه های مختلفی برای ساختن واژه در زبان فارسی ، فرا گرفته اید که در اینجا ، آنها را برای شما یاد آوری می کنیم :

الف) از فارسی پایه چهارم :

۱. یک جزء معنی دار + نامه _____ کارنامه ، شناسنامه ، ...
۲. خود + یک جزء معنی دار _____ خود باور ، خود بین ، ...
۳. یک جزء معنی دار + ناپذیر _____ وصف ناپذیر ، تسخیر ناپذیر ، ...
۴. یک جزء معنی دار + پسوند (زار) _____ سبزه زار ، گندم زار ، ...
۵. یک جزء معنی دار + یک جزء معنی دار _____ گرداگرد ، لبالب ، ...
۶. یک جزء معنی دار + پسوند (نده) _____ بیننده ، گوینده ، ...

ب) از فارسی پایه پنجم

۱. یک جزء معنی دار + پسوند « گر » _____ زرگر ، رفتگر ، ...
۲. یک جزء معنی دار + پسوند « گار » _____ آموزگار ، پرهیزگار ، ...
۳. یک جزء معنی دار + بن _____ گلبن ، سرو بن
۴. یک جزء معنی دار + دوست _____ انسان دوست ، میهن دوست ، ...
۵. یک جزء معنی دار + آمیز _____ افتخار آمیز ، تحسین آمیز ، ...
۶. یک جزء معنی دار + انگیز _____ شگفت انگیز ، خیال انگیز ، ...
۷. یک جزء معنی دار + نویس _____ خود نویس ، داستان نویس ، ...

در این درس ، یکی از راه های ساختن واژه را برای شما یاد آوری می کنیم :

گاهی برای ساختن یک واژه ی جدید از « یک جزء معنی دار + نامه » استفاده می کنیم .

مثال : روز + نامه _____ روزنامه

کار + نامه _____ کارنامه

ز ک ا ت ه م :

۱. در این جا به معنی « نامه » توجه کنید :

به مطالبی که برای کسی یا سازمانی بر روی کاغذ و مانند آن نوشته می شود و معمولاً داخل پاکت قرار می گیرد و به وسیله ی پست به دست گیرنده می رسد ، نامه می گویند .

۲. در دستور زبان فارسی ، گاهی برای ساختن یک واژه مرکب « واژه هایی که از دو یا سه جزء معنی دار ساخته می شوند ، مرکب نامیده می شوند .» از کلمه ی « نامه » استفاده می شود .

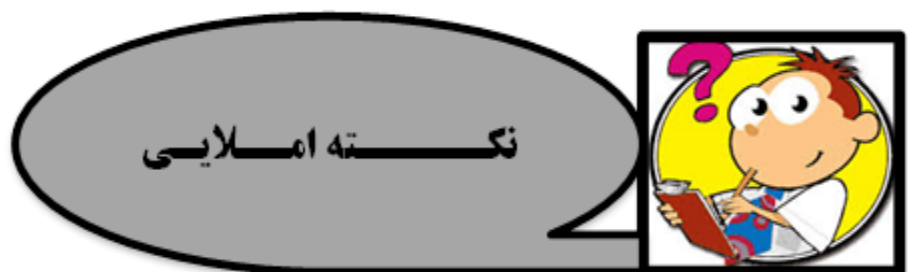
مانند : شناسنامه _____ شناس + نامه _____ نوشته ای که اطلاعات شخصی هر فرد در آن می آید .

تمرین

۱-واژه هایی بنویسید که با « نامه » ساخته می شوند و معنادار هستند . (حداقل ده مورد)

۲-در جاهای خالی کلمه ی مناسب بنویسید .

- به نوشته ای که انسان را آندوهگین و ناراحت می کند می گویند .
- + = کتابی که در آن اتفاق های مهم یکسال ، نوشته می شود .
- به نوشته ای که در آن از شخصی برای دیگری درخواست کار می شود می گویند .
- + = فهرستی از اشتباهات چاپی یک کتاب است که به صورت جداگانه ، در آن نوشته می شود .
- به نامه ای که در آن کسی را به حضور در جایی یا انجام کاری فراخوانده باشند ، می گویند

کلمات دو املائی : (تر و ترین) پسوندهای صفت تفضیلی و عالی به کلمات پیش از خود می چسبند .

بهتر (صحیح) به تر (غلط)

کمترین (صحیح) کم تر (غلط)

ز ک ه ه ا ا :

۱. « تر و ترین » در کلمات عربی و واژه های دشوار مانند : مجل ، مفصل جدا نوشته می شود .

مانند : مجل ترین

۲. « تر و ترین » در کلمات مختوم به مصوت بلند (ا - ی - و) جدا نوشته می شود . مانند : قانونی ترین

۳. « تر و ترین » در کلمات مختوم به (ه ه) جدا نوشته می شوند . مانند : زنده تر

۴. « تر و ترین » در کلمات مختوم به حرف (ت) جدا نوشته می شود . مانند : سخت تر

۵. « تر و ترین » در کلمات مرکب نیز جدا می شوند . مانند : خطرناک تر

تـمـریـن

۱- با توجه به معنی و مفهوم ، گزینه ی صحیح را از داخل کمانک انتخاب کنید .

- در مختلف علوم قدیم را فرا گرفتیم . (هجره های - هجره های)
- دهخدا پس از سال ها رنج و و مطالعه در سال ۱۳۳۴ در گذشت . (زهمت ، زحمت ، ظهمت ، ظحمت)
- درد عشقی کشیده ام که می پرس ی کشیده ام که می پرس (زهر هجر ، زهر هجر ،)
- همچو حافظ در ره عشق (قریب - غریب)

۲- درست واژه های زیر را بنویسید .

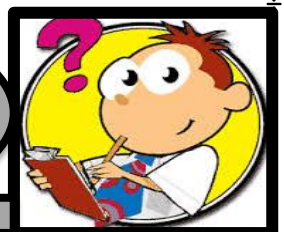
صمیمترین :

مجللترین :

خطرناکتر :

سختتر :

نکته نگارشی

مقایسه

یکی از راه های تمرین در نوشتن ، مقایسه است . مقایسه بیان تفاوت ها و شباهت های دو چیز است .

یکی از راه های پرورش ذهن و تقویت مهارت نوشتاری ، استفاده از مقایسه است . در مقایسه ، تفاوت ها و شباهت های میان دو چیز یا دو شخص یا و ... بیان می شود .

برای مقایسه ی دو چیز:

ابتدا ، ویژگی های هر کدام را ، می نویسیم ، سپس تفائت ها و شباهت ها را بیان می کنیم . در مقایسه ، نویسنده ، دقت بیشتری می کند و همه ی جوانب را در نظر می گیرد .

بعداً ، با بیان شباهت ها و تفاوت ها ، قالب شعری رباعی و دوبیتی را با هم مقایسه می کنیم . برای کسب مهارت بیشتر در نوشتن ، شما هم می توانید چیزهای زیادی را با هم مقایسه کنید ؛ مثلاً : مقایسه ی کتاب فارسی

با کتاب علوم ، مقایسه یک روز آفتابی با یک روز بارانی .

تمرین

شعر (ای مادر عزیز) سروده ی ابوالقاسم حالت را با شعر (ستایش) در ابتدای کتاب فارسی مقایسه کنید و تفاوت آن را بنویسید .

تاریخ ادبیات

علی اکبر دهخدا مؤلف لغتنامه می باشد . مفصل ترین کتاب لغت فارسی و مهم ترین و اساسی ترین اثر دهخدا ، لغت نامه است . عده ای عقیده دارند که در طول تاریخ ادبیات ، دو نفر خدمت بزرگی به زبان فارسی کرده اند ، یکی فردوسی که با آفرینش شاهنامه زبان دری را که در حال فراموش شدن بود ، زنده کرد . دیگری ، علی اکبر دهخدا که بیش از ۴۰ سال با همکاری حدود صد نفر ، این کار مهم و ماندگار ؛ یعنی تألیف لغت نامه را به انجام رساند .

لغت نامه : در حقیقت یک دایره المعارف است . در این اثر تقریباً همه ی لغات فارسی ، نام شهرها و روستاها ، واژه های علمی ، نام های بزرگان و حتی لغات عربی را می توان یافت .

دهخدا در سال ۱۲۵۷ هـ . ش در تهران به دنیا آمد و روز هشتم اسفند سال ۱۳۳۴ هـ . ش دار فانی را وداع گفت و به دیار باقی شتافت .

آرامگاه او در (ابن بابویه) شهر ری است . عنوان این درس ، برگرفته از غزلی معروف از حافظ شیرین سخن است که بیت اول این است :

درد عشقی کشیده ام که می پرس زهر هجری چشیده ام که می پرس

❖ نکته ی شعر باران

رباعی و دوبیتی هر کدام چگونه شعری هستند ؟

رباعی و دوبیتی ، از نظر شکل ظاهر ، یکسان هستند ، یعنی هر کدام ، از دو بیت یا چهار مصراع تشکیل شده اند به گونه ای که مصراع های اول ف دوم و چهارم آن هم قافیه هستند و در مصراع سوم ، شاعر در آوردن قافیه آزاد است ؛ یعنی می تواند در مصراع سوم قافیه بیاورد یا نیاورد .

❖ طرح گرافیکی رباعی و دوبیتی

❖ تفاوت رباعی با دوبیتی

تفاوت اصلی رباعی با دوبیتی ، در وزن (آهنگ هر مصراع) آنهاست .

➤ وزن هر مصراع رباعی ، آهنگ « لا حَوْلَ و لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ » است .

➤ وزن هر مصراع دوبیتی ، آهنگ « مفاعیلن ، مفاعیلن ، فعولن » است که در سال های بعد به طور مفصل توضیح داده خواهد شد .

با وجود اینکه شاعران زیادی ، در قالب رباعی و دوبیتی شعر سروده اند ، اما خیام نیشابوری ، شاعر قرن پنجم و ششم هجری قمری ، یکی از مشهورترین سرایندگان رباعی و بابا طاهر عریان همدانی ، شاعر قرن پنجم هجری قمری ، که از مشهورترین سرایندگان دوبیتی است .

نکته ۴ : پس راه شناخت دوبیتی و رباعی در وزن آنها می باشد . دیگر آنکه اگر اولین کلمه با دو حرف متحرک شروع شود به آن دوبیتی و اگر با یک حرف متحرک و یک حرف ساکن شروع شود ، به آن رباعی می گویند .
مثال دوبیتی :

دل عاشق به پیغامی بسازد	خمار آلوده با جامی بسازد
مرا کیفیت چشم تو کافی است	ریاضت کش به بادامی بسازد

مثال رباعی :

جَزْ من اگر ت عاشق شیدا ست ، بگو	گر میل دلت به جانب ماست ، بگو
وَر هیچ مرا در دل تو جاست بگو	گر هست بگو نیست بگو ، راست بگو

درس نامه ی درس دهم : عطار و جلال الدین محمد

دانش زبانی ****

➤ **قالب مثنوی (دو گانی) :** در تمام مصراع های مثنوی ، قافیه وجود دارد اما هر بیت آن دارای قافیه مستقل (جدا) است ؛ یعنی ، مصراع های هر بیت با بیت بعدی هم قافیه نیست . علت نام گذاری مثنوی به خاطر طرز قرار گرفتن قافیه هاست .
تعداد ابیات مثنوی حداقل دو بیت اما حد اکثر محدودیتی ندارد . مثنوی بهترین قالب برای سرودن داستان های بلند است .

موضوع های مثنوی عبارتند از :

۱. اخلاقی و تعلیمی : مانند کتاب بوستان سعدی
۲. بزمی و عاشقانه : مانند کتاب خسرو و شیرین اثر نظامی گنجوی
۳. عارفانه : مانند کتاب مثنوی مولوی
۴. تاریخی ، حماسی و داستان های پهلوانی : مانند کتاب شاهنامه ی فردوسی

۵ ۴ ۳ ۲ ۱
و پنج گنج نظامی (لیلی مجنون ، خسرو و شیرین و ...) : معروف ترین مثنوی های فارسی عبارتند از : مثنوی مولوی ، بوستان سعدی ، شاهنامه فردوسی

طرح گرافیکی قالب مثنوی

● _____
■ _____
▲ _____
✱ _____

● _____
■ _____
▲ _____
✱ _____

➤ **قالب غزل :** غزل در لغت به معنی حدیث عشق و عاشقی گفتن است .

قالب شعری است که مصراع اول بیت اول آن با تمامی مصراع های دوم بیت های دیگر (مصراع های زوج) هم قافیه است . غزل بیشتر به بیان احساس و عاطفه ، فراق و جدایی و عشق و عرفان و ... می پردازد .

آیا می دانستید:

۱. غزل در قرن ششم هجری رواج می یابد . محتوای غزل در آغاز ، عاشقانه است ؛ یعنی شاعر در آن از عشق خود به معشوق سخن می گوید ، اما با ظهور « سنایی » شاعر قرن ششم ، غزل ، جنبه ی عارفانه گرفت .

۲. تعداد بیتهای غزل ، بین پنج تا دوازده (گاهی پانزده) بیت است .

۳. بهترین غزل سرایان فارسی عبارتند از : مولوی ، سعدی ، حافظ ، صائب تبریزی ، محمد حسین شهریار

طرح گرافیکی غزل

× _____
 × _____
 × _____
 × _____

× _____

➤ **قالب قصیده :** شعری است که مانند غزل ، مصراع اول با تمام مصراع های زوج آن هم قافیه است . تعداد ابیات قصیده معمولاً از پانزده بیت بیش تر است و موضوع آن غالباً ستایش، نکوهش، وصف طبیعت یا مسائل اخلاقی است .

آیا می دانستید:

۱. به این نوع شعر قصیده گفته می شود ، چون شاعر قصد می کند به توصیف طبیعت یا زیبایی ها و مدح و ستایش کسی یا چیزی بپردازد .

۲. معروف ترین قصیده پردازان شعر فارسی عبارتند از : رودکی ، فرخی سیستانی ، ناصر خسرو ، سعدی ، خاقانی ، ملک الشعرای بهار و مهرداد اوستا و ...

۳. تعداد بیت های قصیده معمولاً از پانزده تا هفتاد – هشتاد بیت (گاهی هم بیش تر از این ابیات) است .

طرح گرافیکی قالب قصیده

★ _____
★ _____
★ _____
★ _____
★ _____

★ _____

مقایسه ی قالب غزل با قصیده

الف) شباهت : غزل و قصیده در شکل قرار گرفتن قافیه ، شبیه هم هستند ؛ یعنی به یک شکل ، قافیه می گیرند .
ب) تفاوت : معمولاً تعداد ابیات در غزل کمتر از قصیده است.(قصیده بین پانزده تا هفتاد بیت است و غزل بین پنج تا سیزده بیت است .)

➤ قالب قطعه :

شعری است که مصراع های دوم همه ی بیت های آن ، هم قافیه هستند .
در این قالب شعری ، شاعر به پند و اندرز و مسائل اخلاقی و اجتماعی می پردازد .

ز ک ا ت ه م :

۱. حداقل بیت های قطعه ، دو بیت است اما حداکثر آن مشخص نشده است .
۲. معروف ترین قطعه سرایان فارسی عبارتند از : پروین اعتصامی - انوری (قرن ششم) - ابن یمین (قرن ششم)

طرح گرافیکی قالب قطعه

● _____
● _____
● _____
● _____

➤ قالب چهار پاره

مجموعه ای است از چند دو بیتی که از نظر معنی با هم ارتباط دارند و مصراع های دوم (زوج) هم قافیه هستند .
هر دو بیتی برای خود قافیه ای جداگانه دارد . قالب چهار پاره همزمان با قالب شعر نو رواج پیدا کرده است . معروف ترین شاعران چهار پاره عبارتند از : فریدونمشیری - مهدی سهیلی - پرویز خانلری - فریدون توکلی و

طرح گرافیکی چهار پاره

●	_____	_____
●	_____	_____
★	_____	_____
★	_____	_____
▲	_____	_____
▲	_____	_____

➤ شعر نیمایی

شعری است با مصراع های کوتاه و بلند که قافیه در آن الزامی نیست . شیوه ی قرار گرفتن قافیه در این نوع شعر از نظم مشخصی پیروی نمی کند . در برخی از بندهای شعر ، قافیه وجود دارد و در برخی دیگر قافیه دیده نمی شود . این شعر دارای وزن و آهنگ است ؛ اما طول مصراعهای آن یکسان نیست . گاهی طول یک مصراع چند برابر مصراع دیگر است .

بنیان گذار این نوع شعر ، نیما یوشیج است ؛ از این رو به شعر نیمایی شناخته می شود .

ز ک ا ت ه ه م :

۱. در شعر نو ، مصراع ها زیر هم قرار می گیرند و قافیه ها در آن نظم خاصی ندارند .

۲. معروف ترین شاعران شعر نو عبارتند از : مهدی اخوان ثالث- فروغ فرخزاد- سهراب سپهری

طرح گرافیکی شعر نو

●	_____

●	_____

●	_____

پرسش و پاسخ

۱- در کتاب فارسی چهارم و پنجم ابتدایی، شعرهایی را که در قالب مثنوی سروده شده است پیدا کنید و سراینده ی آن را بنویسید .

مثال : ۱- شعر خدا : پروین دولت آبادی ، فارسی پایه ی چهارم

۲-

۳-

۴-

۲- چهار بیت از یک شعر هشتاد و هفت بیتی انتخاب شده است . قالب آن را بنویسید و قافیه و ردیف را مشخص کنید .

پروردگار خلق و خداوند کبریا

شکر و سپاس و منت و عزت ، خدای را

رزاق بنده پرور و خلاق رهنما

دادار غیب دان و نگهدار آسمان

یکتا و پُشت عالمیان بر درش ، دو تا

اقرار می کند دو جهان ، بر یگانگیش

باری از آب چشمه کند سنگ درشتا

باری زسنگ ، چشمه ی آب آورَد پدید

۳- آیا نمودار زیر بیانگر قالب غزل است ؟ تو ضیح بدهید

● _____

● _____

● _____

● _____

۴- یک غزل از حافظ یا سعدی را انتخاب کنید و بنویسید .

۵- پرسش های درست و نادرست را با علامت × مشخص کنید .

نادرست	درست	
		الف) در قالب مثنوی ، هر بیت ، قافیه ی مستقلی دارد . ب) حداقل بیت های مثنوی ، دو بیت است . ج) قصیده و غزل در تعداد بیت ها با هم شباهت دارند . د) حافظ هم در قصیده و هم در غزل ، توانا بود . ه) شکل قرار گرفتن قافیه در غزل مانند قالب مثنوی است .

۶- در جای خالی ، واژه های مناسب قرار دهید .

الف) علت نامگذاری مثنوی به خاطر است .

ب) غزل در لغت به معنای است .

ج) ابیات قالب قصیده معمولاً از تا است .

د) قالب و از نظر قافیه با هم شباهت دارند .

کارگاه نویسندگی

روزنامه دیواری

یکی از راه های یادگیری و تمرین نویسندگی ، شرکت در گروه ، برای تهیه ی روزنامه دیواری است . در تهیه ی روزنامه دیواری ، اعضای گروه ، با ذوق و استعداد های گوناگون و هماهنگ با هم ، به خلق یک کار گروهی

می پردازند ؛ اعضای گروه ، در زمینه های مختلف ، از جمله : شعر ، داستان ، گزارش ، مصاحبه ، اخبار ، لطیفه ، معما ، مطالب علمی ، تخیلی و جدول ، فعالیت می کنند و با خلق یک اثر ، احساس شادی و غرور به ایشان دست می دهد . روزنامه دیواری ، زمینه ای را فراهم می کند که هر کس بتواند ، متناسب با استعداد و توانایی خود در تهیه و تنظیم بخشی از آن فعالیت کند .

تمرین

۱- در جای خالی کلمه ی مناسب بنویسید .

❖ تهیه ی روزنامه دیواری یک کار و کسب در نوشتن است .

❖ تهیه ی روزنامه دیواری تمرین و و است .

۲- چند تا از موضوع های روزنامه دیواری را بنویسید . (حداقل ۵ مورد)

درس نامه ی درس یازدهم : شهدا خورشیداند

دانش آموز عزیز ، دانش زبانی این درس در مورد آرایه ی تشبیه است چون در دروس قبل این آرایه به طور کامل توضیح داده شد و از آنجا که در این درس ، صفت بیش تر تشبیه را ایجاد کرده است ، یکبار دیگر ، موصوف و صفت (ترکیب وصفی) و مضاف و مضاف الیه (ترکیب اضافی) و راه های تشخیص این دو را یادآوری کرده و انواع صفت را تحت عنوان ، بیشتر بدانیم ، معرفی می کنم .

❖ موصوف :

کلمه ای است که شخص ، حیوان یا اشیا با آن نامیده می شود . (در واقع همان اسم است) .

مثال : کتاب - دختر - دانش آموز - فاطمه

❖ صفت :

کلمه ای که ویژگی و خصوصیت موصوف (اسم) را شرح می دهد .

مانند : دانش آموز زرنگ / کتاب خوب

توجه!

به ترکیب موصوف (اسم) با صفت ، ترکیب وصفی گفته می شود .

❖ مضافُ الیه :

به اسم یا ضمیری که به دنبال اسم دیگر بیاید تا توضیحی درباره ی آن بدهد یا معنی آن را کامل کند ، مضافُ الیه می گویند . مانند : برادرِ من

توجه!

به اسم قبل از مضافُ الیه (اسم دوم) ، مضاف می گویند و به ترکیب این دو اسم ، ترکیب اضافی می گویند .

❖ راه های تشخیص ترکیب وصفی از ترکیب اضافی

۱. به صفت ، (تر - ترین) اضافه می کنیم اگر کلمه ی جدید معنی دار ساخته شود ، ترکیب وصفی است .
مانند : کوه بلند + (تر) یا (ترین) ————— کوه بلندتر و اگر معنی نداد ترکیب اضافی است .
۲. بین اسم و صفت (—) را برداشته و به ابتدای ترکیب (این) و پایان ترکیب (است) اضافه می کنیم ، اگر درست معنی داد ، ترکیب وصفی است . مانند : گل زیبا ————— این گل زیبا است . و اگر معنی نداد ترکیب اضافی است .
۳. بین (موصوف و صفت) : (ی) اضافه می کنیم اگر معنی داد ترکیب وصفی است .
مانند : گل زیبا ————— گلی زیبا و اگر معنی نداد ترکیب اضافی است .
۴. بین (موصوف و صفت) واژه ی (بسیار یا خیلی) می آوریم ، اگر معنی داد ترکیب وصفی است .
مانند : دانش آموز زرنگ ————— دانش آموز بسیار زرنگ و اگر معنی نداد ترکیب اضافی است .

بیشتر بدانیم

انواع صفت ****

۱) صفت بیانی (پسین) :

(الف) صفت بیانی ساده	}
(ج) صفت بیانی فاعلی	
(ه) صفت بیانی تفضیلی (تر)	
(ز) صفت بیانی نسبی	
(ب) صفت بیانی لیاقت	{
(د) صفت بیانی مفعولی	
(و) صفت بیانی عالی (ترین)	

۲) صفت های پیشین :

الف (صفت تعجبی	ب) صفت شمارشی
ج) صفت پرسشی	د) صفت مبهم
ه) صفت اشاره	

توضیح صفت ها

۱) صفت بیانی: صفتی است که به چگونگی و خصوصیات اسم مانند: رنگ / جنس / شکل / حجم / مقدار و ارزش و ... می پردازد.

الف) صفت بیانی ساده: صفتی که خصوصیت موصوف را بیان می کند.
مانند: دانش آموز زرنگ ————— خصوصیت زرنگی را بیان می کند.

ب) صفت بیانی لیاقت: قابلیت موصوف را بیان می کند و از مصدر + ی ساخته می شود.
مانند: گفتن + ی — گفتنی

ج) صفت بیانی فاعلی: صفتی که موصوف خود را به شکل انجام دهنده ی کار توصیف می کند.
صفت فاعلی با رابطه های زیر ساخته می شود:

بن مضارع + ا / گوی = اگویا

بن مضارع + ـ نده / گوی + ـ نده = گوینده

بن مضارع + ار / پرست + ار = پرستار

بن مضارع + ان / خند + ان = خندان

بن مضارع + گار / ساز + گار = سازگار

بن مضارع + گر / توان + گر = توانگر

بن مضارع + کار / جوش + کار = جوشکار

بن ماضی + گر / ریخت + گر = ریختگر

بن ماضی + گار / آفرید + گار = آفریدگار

د) صفت بیانی مفعولی: به صفتی می گویند که کار بر روی آن واقع شده است.

برای ساخت صفت مفعولی از رابطه ی زیر استفاده می کنیم:

بن ماضی + ار / دید + ار = دیدار
بن ماضی + ه / گفت + ه = گفته

ه) صفت بیانی تفضیلی (برتر) : به وسیله ی این صفت ، موصوف را در صفتی مشترک با یک یا چند موصوف دیگر می سنجد .

طریقه ی ساخت : صفت بیانی ساده + تر / مانند : خوب + تر = خوبتر

و) صفت بیانی عالی (برترین) : صفتی است که موصوفی را در صفتی مشترک با همه ی موصوف های هم جنس می سنجد .

طریقه ی ساخت : صفت بیانی ساده + ترین / مانند : زیبا + ترین = زیباترین

ز) صفت بیانی نسبی : این صفت کسی یا چیزی را به کسی یا چیزی نسبت می دهد .
برای ساخت این صفت از رابطه های زیر استفاده می شود :

اسم + ی / شیراز + ی = شیرازی

اسم + ین / آتش + ین = آتشین

اسم + انه / دختر + انه = دخترانه

اسم + گانه / بچه + گانه = بچه گانه

اسم + گان / مهر + گان = مهرگان

۲) صفت های پیشین

الف) صفت تعجبی : اگر واژه ای (چه - عجب) با اسم همراه شوند و تعجب گوینده را از چگونگی یا مقدار موصوف را بیان کند ، صفت تعجبی گویند .

(چه) یا (عجب) + اسم ————— چه سری ! چه دمی !

ب) صفت شمارشی : از ترکیب اعداد یک تا بی نهایت + اسم ساخته می شود .

مانند : دو خودکار خریدم . (دو صفت شمارشی است)

ز ۵ ۴ ۳ : بعضی مواقع صفت شمارشی ترتیب موصوف را بیان می کند .

طریقه ی ساخت : عدد اصلی + (م) یا (مین)

مانند : چهارم / صدمین

ج) صفت پرسشی : صفتی که در مورد مقدار یا نوع موصوف پرسش می کند .
طریقه ی ساخت : کدام / چند / چگونه / چی + اسم
مانند : چه کتابی خریدی ؟

د) صفت مبهم : کلماتی که نوع ابهام در مفهوم خود دارند .
طریقه ی ساخت : فلان / هیچ / بهمان / هر / چندین / برخی / دگر + اسم
مانند : فلان دانش آموز زرنگ ، هر ورزشکار خوب

ه) صفت اشاره : برای اشاره به کار می رود .
طریقه ی ساخت : این / آن / همین / همان + اسم
مانند : همین کتاب خوب بود .

کارگاه نویسندگی

گزارش نویسی

در پایه ی پنجم به طور مفصل توضیح داده شد اما برای یادآوری :
گزارش ، نوشته ای است که نویسنده ، اطلاعاتی در مورد موضوعی خاص ، در اختیار کسانی می گذارد که از آن آگاه نیستند یا اطلاعات آنها در مورد آن موضوع کامل نیست .
لازمه ی نوشتن گزارش ، خوب دیدن ، خوب شنیدن و دقت کردن در دیده ها و شنیده هااست . برای نوشتن گزارش ، باید ابتدا از گزارش های ساده ، شروع کنیم ؛ مانند : گزارش یکی از مسابقات ورزشی ، گزارش بازدید از کتابخانه ، آزمایشگاه و ...

توجه!

خواندن گزارش های گوناگون از مجلات و روزنامه ها و دیدن و شنیدن گزارش های تلویزیونی ، ما را در نوشتن گزارش ، تواناتر می کند .

تمـرین

گزارشی درباره ی آزمایشی که هفته ی پیش در آزمایشگاه علوم انجام دادید، بنویسید .

نکته ی املائی

نوشتن همزه (ء) : همزه از حروف الفبای عربی است . در زبان عربی :

➤ همزه ی (ء) ابتدای واژه ، معمولاً ، به صورت (الف) نوشته می شود .

مانند : ایمان ، اخلاق ، اعتماد

➤ همزه (ء) وسط واژه ، گاهی ، روی کرسی (و) نوشته می شود .

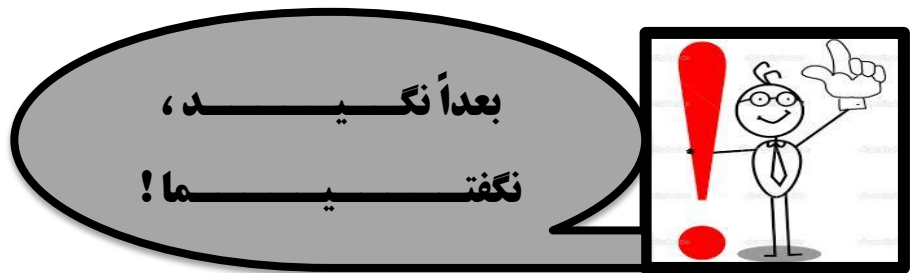
مانند : مؤمن ، رؤیت

گاهی ، روی کرسی دندان (ی) نوشته می شود .

مانند : رئیس، قرائت

➤ همزه ی (ء) پایانی ، به صورت جدا نوشته می شود ؛

مانند : شیء ، امضاء

بعداً نگیـد ،

نگفتـیـما !

۱. همزه ی پایانی واژه های عربی رایج در فارسی ، اگر بعد از «ا» بیاید ، نوشته نمی شود .

مانند : املا ، امضا

۲. واژه های عربی که در فارسی همزه ی پایانی آنها حذف می شود ، در حالت اضافه ، به جای همزه ، حرف

میانجی « ی » می گیرند .

مانند : اعضای انجمن ، املائی فارسی ، امضای مدیر

۳. همزه ی پایانی واژه های عربی ، اگر بعد از حرف ساکن بیاید ، حتماً باید نوشته شود

مانند : جزء ، شیء

تمرین

شکل صحیح کلمات را انتخاب کنید .

- دانش آموزان (انشای - انشاء) خود را در کلاس خواندند .
- معلم گفت : (شهدای - شهداء) انقلاب ما در تاریخ جاودان می مانند .
- دبستان از دانش آموزان (امضاء - امضای) تعهد گرفت .
- والدین باید (اعضاء - اعضای) انجمن اولیا و مربیان را انتخاب کنند .
- هر کدام از دانش آموزان (مسؤل - مسول) کاری در کلاس هستند .
- ما دیشب هلال ماه را (رویت - رؤیت) کردیم .

تاریخ ادبیات

ابوعلی سینا ، از دانشمندان مشهور قرن چهارم و پنجم است . در بخارا کسب علم کرد و در ده سالگی حافظ قرآن شد . در جوانی پادشاه سامانی - نوح منصور - را معالجه کرد و از کتاب خانه ی گرانبهای او بهره برد . در راه سفر

به همدان بیمار شد و در آن شهر درگذشت . از آثار او می توان به کتاب های « شفا - قانون و دانش نامه ی علایی » اشاره کرد . طبق آنچه گفته شد آثار بیشتری داشته اما در حمله ی مغول به ایران بیش تر نوشته های او از بین رفته است .

بهمنیار بن مرزبان ابوالحسن (قرن پنجم هجری شمسی)
دانشمند ایرانی و شاگرد سرشناس ابن سینا بود . کتاب « المباحثات » ابن سینا بیشتر در پاسخ به پرسش های اوست .

تمرین

۱- ابوعلی سینا اهل کدام شهر بود ؟

۲- اثر مهم ابوعلی سینا چه بود و در چه موردی نوشته شده است ؟

۳- یکی از شاگردان سرشناس ابوعلی سینا چه نام دارد ؟

خود سنجی				
خ	خ	ق	ق	ن ت
				ترکیب وصفی و اضافی را به صورت کاربردی یاد گرفتم .
				با انواع صفت آشنا شدم .
				مهارت نوشتن گزارش را پیدا کردم .
				با گذاشتن همزه در قسمت های مختلف کلمه آشنا شدم .
				با چند اثر از ابوعلی سینا آشنا شدم .

والدین سنجی				
خ	خ	ق	ق	ن ت
				فرزندم تمرین ها را به خوبی پاسخ داد .
				درس نامه ی این درس را به خوبی یاد گرفت .

سؤال های تست پایان فصل چهارم

۱- واژه ی « کُتَب » جمع کدام کلمه است ؟			
۱-کاتب	۲- کتاب	۳- کتیبه	۴- مکتوب
۲- کدام یک از کتاب های زیر ، از علامه دهخدا نیست ؟			
۱-لغت نامه	۲- ترجمه ی روح القوانين	۳- سیاست نامه	۴- امثال و حکم
۳- مفصل ترین کتاب لغت در زبان فارسی چه نام دارد و اثر کیست ؟			
۱-فرهنگ فارسی / دکتر محمد معین	۲- دایره المعارف فارسی / غلامحسین مصاحب		
۳-فرهنگ عمید / دکتر حسن عمید	۴- لغت نامه / علی اکبر دهخدا		
۴- ساختار کدام واژه با سه واژه ی دیگر متفاوت است ؟			
۱-نمکدان	۲- سنگدان	۳- تیردان	۴- سخن دان
۵- در کدام گزینه غلط املایی وجود دارد ؟			
۱-پس از چند جمله مناجات ، صدای دلنشینی به گوش رسید ، صدای اذان بلند شد : الله اکبر			
۲- نتوانستم در این همه سال ، محبتی در دلت بیافکنم .			
۳- پس از جست و جوی بسیار با تمسخر و تعجب ، رو به رو می شود و با شگفتی از او پاسخ می شنود .			
۴- لغت نامه، مهم ترین و اساسی ترین اثر دهخدا است و بیش تر شهرت دهخدا به خاطر همین اثر اوست .			
۶- معنای « سلیم » و « علیم » در بیت زیر چیست ؟			
« شیخ خندید و بگفتش ای سلیم این درخت علم باشد ، ای علیم »			
۱-بی عیب / دانا	۲- ساده دل / اهل علم	۳- نادان / نادان	۴- دانا / دانا
۷- حکیم ابوالقاسم فردوسی ، شاهنامه را در چه قالبی سروده است ؟			
۱-قطعه	۲- قصیده	۳- غزل	۴- مثنوی
۸- در کدام نوع شعر ، دو مصراع یک بیت ، ردیف و قافیه ندارد ؟			
۱-مثنوی	۲- قطعه	۳- قصیده	۴- غزل
۹- در عبارت « شهید ، داستانی است پر از حادثه و زیبایی » از کدام آرایه استفاده شده است ؟			
۱-مبالغه	۲- تشبیه	۳- کنایه	۴- شخصیت بخشی
۱۰- در جمله ی « شهید چون شقایق ، سرخ است . » کلمه ی سرخ کدام یک از ارکان تشبیه است ؟			
۱-مشبه	۲- مشبه به	۳- وجه شبه	۴- ادات تشبیه
۱۱- در جمله ی « معلم کوشای کلاس ما ، خندان آمد . » کوشا و خندان به ترتیب و هستند .			
۱-مضاف الیه / صفت	۲- مضاف الیه / قید	۳- قید / مضاف	۴- صفت / قید

۱۲- به کدام یک از کلمه های زیر ، می توان « گزار » اضافه کرد تا کلمه ی مرکب صحیحی به دست آید ؟

- ۱- پایه ۲- بنیان ۳- سرمایه ۴- خدمت

۱۳- مفهوم کلمات « چو ، چون » در کدام گزینه با بقیه فرق دارد ؟

- ۱- شهید چون چراغی است که در خانه ی ما می سوزد .
۲- همچو رویش در بهاران
۳- چو رستم بدیدش برانگیخت اسب
۴- شهید چون شقایق سرخ است .

۱۴- نوشته ای که نویسنده در آن به توضیح و بیان ویژگی های و جزئیات شنیده ها و دیده های خود می پردازد ؟

- ۱- خاطره نویسی ۲- گزارش نویسی ۳- خلاصه نویسی ۴- شرح حال نویسی

۱۵- در بیت زیر قافیه و ردیف کدام است ؟

- « خوشا آنان که الله یارشان بی به حمد و قل هو الله کارشان بی »
۱- الله - الله (ردیف) / بی - بی (قافیه)
۲- الله - الله (ردیف) / یارشان - کارشان (قافیه)
۳- یارشان - کارشان (قافیه) / بی - بی (ردیف)
۴- الله - الله (قافیه) / بی - بی (ردیف)

۱۶- کدام دسته از کلمات هم خانواده نیستند ؟

- ۱- معلم - تعلیم - علوم - معلوم
۲- سلاح - تسلیحات - اسلحه - مسلح
۳- رحلت - محل - راحل - مرحله
۴- اطبا - طبیب - مطب - طب

۱۷- در کدام یک از ترکیب های زیر تشبیه دیده نمی شود ؟

- ۱- رحلت کاروان ۲- گلدان لب ۳- خاک طلب ۴- بارن اجابت

۱۸- جمع مکسر در کدام گزینه به درستی نوشته نشده است ؟

- ۱- ظلم (مظلومیت) ۲- متن (متون) ۳- شعر (اشعار) ۴- سلاح (اسلحه)

۱۹- معنای کنایه ای ترکیب های مشخص شده در بیت زیر ، در کدام گزینه به درستی آمده است ؟

- « اگر آن سبز قامت رو نماید در باغ خدا را می گشاید »
۱- درخت / سبزه زار ۲- پیامبر / آسمان ۳- امام زمان / بهشت ۴- باغبان / بوستان

۲۰- ساختمان کدام کلمه متفاوت است ؟

- ۱- دل پذیر ۲- هیجان انگیز ۳- زادگاه ۴- کاروان سرا

۲۱- در کدام گزینه « منادا » نیامده است ؟

- ۱- مراقب محمد باش . به خواست خدا آینده ی درخشانی خواهد داشت .
۲- بوعلی با صدایی امیخته به محبت گفت : بهمنیار ، بهمنیار
۳- جوان ، برخیز و نزدیک تر بیا

۴- شیخ عطار ، پسر م است ، محمد

۲۲- املای کدام کلمه با توجه به معنی آن نادرست است ؟

۱- بدرقه : همراهی ۲- سلیم : ساده دل ۳- اسرار : پافشاری طاقت : توانایی

۲۳- کتاب ابن سینا در پاسخ به پرسش های بهمنیار بن مرزبان است .

۱- قانون ۲- شفا ۳- المباحثات ۴- دانش نمایی علایی

۲۴- نوع ترکیب در کدام گزینه نادرست است ؟

۱- آب و هوای دل پذیر (ترکیب وصفی) / سفر هیجان انگیز (ترکیب وصفی)

۲- فکر خلاق (ترکیب اضافی) / خواب عمیق (ترکیب وصفی)

۳- فرستاده ی خدا (ترکیب اضافی) / کوچه ی سمرقند (ترکیب اضافی)

۴- شدت سرما (ترکیب اضافی) / دانشمندان سرشناس (ترکیب وصفی)

۲۵- در کدام گزینه اجزای جمله درست قرار گرفته است ؟

۱- باد بهاری وزید از طرف مرغزار ۲- تو دادی مرا گردی و دستگاه

۳- ز سمش زمین شد همه ، چاک چاک ۴- کم گفتن هر سخن صواب است .

۲۶- در کدام گزینه وجه شبه (قسمت چهارم) به درستی بیان نشده است ؟

۱- شهید چون چراغی است که در خانه ی ما می سوزد . (گرمی بخش بودن)

۲- شهید مثل یک نمره ی بیست ، داخل دفتر قلب من و تو می ماند . (به یاد ماندنی)

۳- لاف از سخن چو در توان زد / آن خشت بود که پر توان زد (ارزشمند و کم یاب بودن)

۴- بزد تیغ و بنداخت از بر ، سرش / فرو ریخت چون رود ، خون از برش (فوران و جوشش)

۲۷- مفهوم کدام گزینه به بیت زیر نزدیک تر است ؟

« با اینکه سخن به لطف آب است کم گفتن هر سخن صواب است »

۱- زبان در دهان ای خردمند چیست ؟ / کلید در گنج صاحب سخن

۲- مزن بی تأمل به گفتار دم / نکو گو و گر دیر گویی چه غم

۳- زبان بریده به کنجی نشسته صم بکم / به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم

۴- گر راست سخن گویی و در بند بمانی / به زان که دروغت دهد از بند ، رهایی

۲۸- املای کدام واژه با توجه به معنی آن صحیح نیست ؟

۱- تأخیر: عقب انداختن ۲- سلیم : ساده دل ۳- جرعت : دلیری ۴- حجره : غرفه

۲۹- ترتیب کدام دسته از کلمه ها در فرهنگ لغت درست است ؟

۱- طپانچه - طشتک - طفیلی - طفولیت

۲- طریقت - طلایه - طنین - طینت

۳- طعن و لعن - طعمه گذاری - طمطراق - طمع

۴- طرفین - طغیان - طیب خاطر - طول موج

۳۰- کدام گزینه نمی تواند بیتی از قالب مثنوی باشد ؟

۱- به دست آهن تفته کردن خمیر / به از دست بر سینه ، پیش امیر

۲- همچو حافظ ، غریب در ره عشق / به مقامی رسیده ام که می رس

۳- تن زنده والا به ورزندگی است / که ورزندگی مایه ی زندگی است

۴- شبروان ، مست ولای تو علی / جان عالم به فدای تو علی

درس نامه ی درس دوازدهم : دوستی

بیش تر بدانیم :

دانش آموز عزیز ، قبلاً با فعل و ویژگی های آن (انجام کار یا روی دادن حالت - زمان و شخص) آن آشنا شده اید . در این درس قبل از بیان و توضیح درباره ی فعل های قدیمی و فعل امر به معرفی و توضیح انواع فعل ماضی و انواع فعل مضارع از نظر زمان می پردازیم .

انواع فعل ماضی (گذشته)

- ۱- ماضی ساده (مطلق) ۲- ماضی نقلی ۳- ماضی استمراری
۴- ماضی بعید ۵- ماضی التزامی ۶- ماضی مستمر (ملموس)

۱- ماضی ساده (مطلق) : طریقه ی ساخت : بن ماضی + شناسه ها (م - ی - Ø - یم - ید - ند)

مانند :

نوشتیم	نوشتی
نوشتید	نوشت
نوشتند	

۲- ماضی نقلی : طریقه ی ساخت : بن ماضی + ه + (ام - ای - است - ایم - اید - اند)

مانند :

نوشته ام	نوشته ایم
نوشته ای	نوشته اید
نوشته است	نوشته اند

۳- ماضی استمراری : طریقه ی ساخت : می + بن ماضی + شناسه ها
مانند :

می نوشتیم	می نوشتی
می نوشتید	می نوشتی
می نوشتند	می نوشت

۴- ماضی بعید : طریقه ی ساخت : بن ماضی + ه + بود + شناسه ها
مانند :

نوشته بودیم	نوشته بودی
نوشته بودید	نوشته بودی
نوشته بودند	نوشته بود

۵- ماضی التزامی : طریقه ی ساخت : بن ماضی + ه + باش + شناسه ها
مانند :

نوشته باشیم	نوشته باشی
نوشته باشید	نوشته باشی
نوشته باشند	نوشته باشد

ماضی مستمر (ماضی ملموس) : طریقه ی ساخت : داشت + شناسه ها + ماضی استمراری فعل اصلی
مانند :

داشتیم می نوشتیم	داشتی می نوشتی
داشتید می نوشتید	داشتی می نوشتی
داشتند می نوشتند	داشت می نوشت

انواع فعل مضارع (حال)

۱- مضارع اخباری ۲- مضارع التزامی ۳- مضارع مستمر (ملموس)

۱- مضارع اخباری : طریقه ی ساخت : می + بن مضارع + شناسه ها (م - ی - د - یم - ید - ند)
مانند :

می نویسم	می نویسیم
می نویسی	می نویسید
می نویسد	می نویسند

ن ک ه : برای ساختن فعل مضارع اخباری در قدیم به جای (می) از (همی) نیز استفاده می شده است .
مانند : همی روی ————— می روی

۲- مضارع التزامی : طریقه ی ساخت : ب + بن مضارع + شناسه ها
مانند :

بنویسم	بنویسیم
بنویسی	بنویسید
بنویسد	بنویسند

۳- مضارع مستمر (ملموس) : طریقه ی ساخت : دار + شناسه + مضارع اخباری فعل اصلی
مانند :

دارم می نویسم	داریم می نویسیم
داری می نویسی	دارید می نویسید
دارد می نویسد	دارند می نویسند

توجه!

بهتر است بدانید ، روش ساختن فعل سوم شخص مفرد ماضی استمراری (بعضی از افعال) با روش ساختن فعل دوم شخص جمع مضارع اخباری یکسان است که در سال قبل تحت عنوان افعال دو زمانه با آنها آشنا شدید .
فعل هایی مانند : خوابیدن - خندیدن - کوبیدن - خزیدن - پریدن - پُرسیدن - فهمیدن - دویدن - جهیدن - رسیدن - پوشیدن و ... از این قانون پیروی می کنند .
ماضی استمراری : می پرسیدم - می پرسیدی - می پرسید - می پرسیدیم - می پرسیدید - می پرسیدند .
مضارع اخباری : می پرسم - می پرسی - می پرسد - می پرسیم - می پرسید - می پرسند -

فعل زمان آینده (مستقبل)

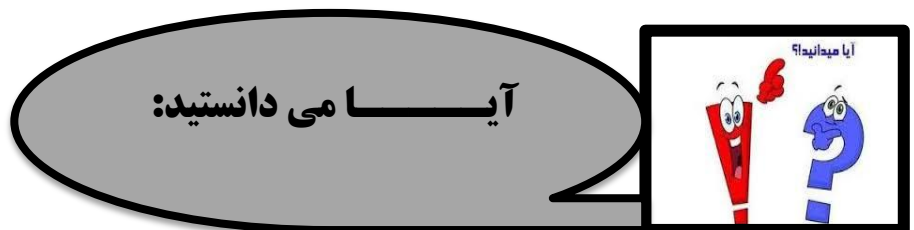
طریقه ی ساخت : خواه + شناسه ها (م - ی - د - یم - ید - ند) + بن ماضی فعل اصلی
مانند :

خواهم نوشت	خواهیم نوشت
خواهی نوشت	خواهید نوشت
خواهد نوشت	خواهند نوشت

واژه آموزشی

فعل امر

به فعلی گفته می شود که انجام کاری را همراه با فرمان ، دستور یا خواهش از ما می خواهد .
مانند : به مدرسه برو / به مدرسه بروید

۱. در ساخت فعل امر ، همیشه بن مضارع وجود دارد .

۲. فعل امر دو ساخت دارد :

➤ دوم شخص مفرد : بخوان (بـ + بن مضارع)

➤ دوم شخص جمع : بخوانید (بـ + بن مضارع + شناسه ی «ید»)

۳. گاهی در فعل امر مفرد ، « بـ » حذف می شود و از مفهوم جمله ، متوجه امری بودن فعل می شویم

مانند : رو که در خانه ی خود بسته ایم . (فعل امر : برو)

۴. اگر به جای « بـ » ، « نـ » و « مـ » اضافه شود ، فعل نهی به وجود می آید .

مانند : مرو / نرو

نثر قدیم و نثر امروزی

در درس اول « معرفت آفریدگار » و درس دوازدهم (مشاورت ، دوستی) از کتاب فارسی ششم و حکایت (زیرکی) ، (حکمت) از فارسی پایه ی پنجم ، با نثر قدیم ، آشنا شدید و دانستید نثر قدیم با نثر جدید ، دو تفاوت عمده دارد :

(۱) جمله بندی نثر قدیم ، با نثر امروز یکسان نیست .

(۲) واژه هایی که در نثر قدیم به کار رفته ، گاهی با واژه های امروزی یکسان نیست .

برای درک بهتر معنی و مفهوم نثر قدیم ، باید جمله بندی را به شکل امروزی تغییر دهیم و به جای واژه های دشوار و قدیمی ، واژه های امروزی بیاوریم و نثر قدیم را به زبان فارسی امروزی بازنویسی کنیم .

مانند : دوست همی طلب : برای خودت دوست انتخاب کن . یا

ملک را پسندیده آمد ، گفت : در این چه حکمت بود : پادشاه این کار دانشمند را پسندید و گفت : چه حکمتی در کار شما بود ؟

ز ک ه : برای تبدیل نثر قدیم به نثر امروزی ، باید معانی امروزی واژه های قدیم را بدانیم .

ساخت فعل های امر قدیمی

گاهی در زمان گذشته ، در فعل امر ، به جای « ب » ، نشانه های دیگری می آمد که عبارتند از :

همی دار = بدار

(۱) همی : همی طلب = بطلب

افسرده مباش ، خوش همی خند

مانند : خامش منشین سخن همی گوی

فعل امر : بخند

فعل امر : بگوی

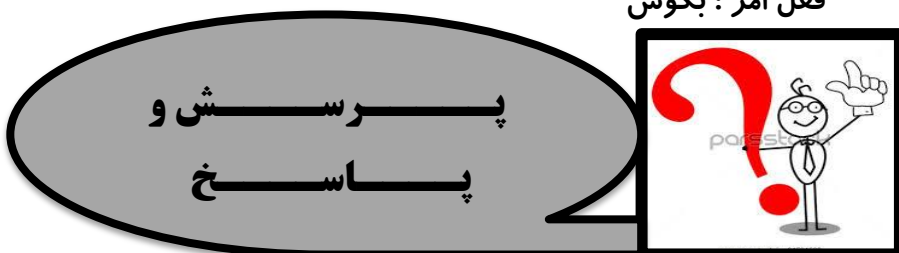
می رو = برو

(۲) می : می کوش = بکوش

کان دانش را تمام دانی

مانند : می کوش به هر ورق که خوانی

فعل امر : بکوش

۱- جمله های زیر را به نثر روان امروزی بازنویسی کنید .

▪ یکی را خاطر تیزتر باشد و در کارها زودتر تواند دید .

▪ ملکا ، غافلان را به لطف خویش ، بیدار گردان .

▪ یا رب، لطف و رحمت خود را از ما باز مگیر .

▪ این همه را خالقی است که آفریدگار ایشان است و نعمت بر ایشان از وی است .

۲- در بیت ها و نثرهای زیر فعل امر را پیدا کنید .

- در زمین نگاه کن که چگونه بساط تو ساخته است و جوانب وی فراخ گسترانیده .
- برخیز که باد صبح نوروز
- این چرخ بلند را همی بین
- از امیری خواستم تدبیر این اندیشه گفت
- در باغچه می کند گل افشان
- پر خاک و هوا و آب و آذر
- راز دل را بر گوی و بنگر تا چه فرماید همی

۳- جای خالی پرسش های زیر را با کلمه های مناسب پر کنید .

- با توجه به بیت زیر ، فعل امر قدیمی « ندیدست » است .
- « آن همی بینم از حوادث سخت که ندیدست هیچ حادثه بین »
- در بیت زیر ، فعل های امری هستند .
- « نظر کن در جهان و جان همی بین دگر یک لحظه هر جانان همی بین »
- فعل امر تمام فعل های بیت زیر ، به ترتیب است .
- « بسیار جُست و جوی تو کردم که عاقبت عمرم رسید و می نرسد گفت و گوی تو »
- فعل های امر قدیمی « خندیده بود » و « خواهند گفت » به ترتیب و است .

۴- درست یا نادرست بودن پرسش های زیر با علامت (X) مشخص کنید .

- فعل امر « آمدن » ، « آ » است .
- فعل « میاویز » کاربرد امری دارد .
- در عبارت زیر سه فعل امر وجود دارد .
- « اگر خواهی به درجه ی مورچه قناعت کنی ، می باش و اگر نه راهت داده اند تا در بُستان معرفتِ حق تعالی تماشا و بیرون آیی . چشم باز کن تا عجایب بینی که مدهوش و متحیر شوی.»
- فعل امر قدیمی « ایجاد می کند » ، « ایجاد همی کند » است .
- در جمله ی « فرصت های خوب و عزیز را دریابید . » فعل امری وجود دارد .

خاطره (یادداشت های روزانه)

یکی دیگر از راه های پرورش توان نویسندگی ، نوشتن خاطرات روزانه است . یادداشت کردن رویدادهای روزانه و نوشتن خاطرات ، تمرین مناسبی است که به ما کمک می کند در نویسندگی مهارت بیشتری پیدا کنیم .

با مطالعه ی کتاب های غیر درسی ، متوجه می شوید که موضوع تعداد زیادی از آنها ، خاطره ها و پیشامدهای روزانه است ؛ بنابراین ، بهتر است از همین حالا دست به کار شویم . زمانی که به اتفاق دوستان یا خانواده به مسافرت تفریحی یا بازدید از مکان های تاریخی و تفریحی می رویم ، بهتر است ، دفترچه ی یادداشتی همراه خود داشته باشیم و با ذکر تاریخ و ساعت ، مطالب قابل توجهی را که می شنویم یا چیزهایی را که می بینیم یا اتفاقاتی که برای ما رخ می دهد ، همه را یادداشت کنیم ؛ هنگام نیاز می توانیم از این یادداشت ها استفاده کنیم . اگر به تاریخ ادبیات فارسی توجه کنیم ، متوجه می شویم کتاب های ارزشمندی با عنوان « سفرنامه » نوشته شده است که حاوی یادداشت های نویسنده ، هنگام بازدید از مکان های مختلف است . این یادداشت ها ، اطلاعات فراوانی در زمینه های مختلف به خواننده می دهد .

اگر تا کنون دفتر یادداشتی تهیه نکرده اید ، همین امروز دست به کار شوید و با تهیه ی دفترچه ی یادداشت ، خاطرات هر روز خود را بنویسید ؛ با مقایسه ی نوشته های هر هفته و هر ماه خود متوجه می شوید که چه اندازه در نوشتن پیشرفت کرده اید .

ز ک ق ه : برای بهتر نوشتن باید بسیار بخوانیم و بسیار بنویسیم .

اصول و قوانین خاطره نویسی را که در نگارش پنجم یاد گرفتید ، مرور کنید و در خاطره نویسی به کار ببرید .

❖ خاطره ی اولین روز سال تحصیلی جدید خود را در دو بند بنویسید .

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

تاریخ ادبیات

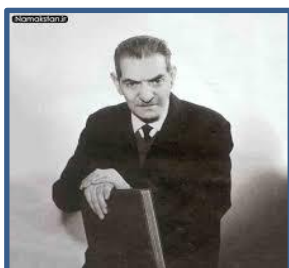
عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر : در قرن پنجم هجری می زیسته است . وی از امرای آل زیاد و مردی آگاه و دانشمند بود و به فارسی و طبری شعر می سرود . کتاب قابوس نامه ی وی که در حقیقت نصایح و اندرزهای زندگی ساز او خطاب به فرزندش « گیلانشاه » است ، از آثار معروف نثر ساده و روان فارسی به شمار می آید .

نام قابوس نامه از نویسنده ی آن « قابوس » گرفته شده است . او این کتاب را در ۴۴ فصل نوشته است و موضوع های آن مربوط به تربیت فرزند ، رسوم لشکرکشی ، مملکت داری ، آداب اجتماعی و دانش و فن است .

تاریخ ادبیات

خواجه نظام الملک توسی : در قرن پنجم هجری زندگی می کرده است . وی از وزیران مشهور و دانشمند سلجوقیان است که در توس متولد شد . مدت وزارت او سی سال بود . بسیاری از پیشرفت های سلجوقیان را در امور داخلی کشور مدیون لیاقت و کاردانی او بود . مدارس بسیاری بنا نهاد که پس از وی به مدارس نظامیه شهرت یافت . کتاب « سیاست نامه » اثر اوست . این کتاب پنجاه فصل دارد و حاصل تجربیات چند ساله ی نظام الملک است .

تاریخ ادبیات

محمد حسین بهجت تبریزی در سال ۱۲۸۵ ه . ش در شهر تبریز به دنیا آمد . وی تحصیلات خود را در تبریز و دارالفنون تهران گذراند . او نخست در رشته ی پزشکی تحصیل کرد و پس از چندی ، پزشکی را رها کرد و به شعر و شاعری روی آورد . ابتدا بهجت را به عنوان تخلص برگزید ولی سرانجام ، شهریار را انتخاب کرد . شهریار به دو زبان فارسی و آذری (ترکی) شعر می سرود . منظومه ی « حیدر بابا » معروف ترین شعر ترکی اوست . او در سال ۱۳۶۷ ه . ش در تهران در گذشت و در مقبره الشعرای تبریز به خاک سپرده شد .

شعر شیر خدا ، در قالب مثنوی از آثار شهریار است .

تمرین

- کتاب قابوس نامه اثر کیست و موضوع آن چیست ؟
- مدرسی که خواجه نظام الملک بنا نهاد چه نام دارد و معروف ترین اثر او چه کتابی است ؟
- معروف ترین منظومه ی شهریار به زبان ترکی است و شعر « شیر خدا » را در قالب سروده است .

نکته ی املائی

هر دسته از کلمه های ترکیبی زیر را با دقت بخوانید و به شکل آنها توجه کنید .

الف) شاه + نامه = شاهنامه زابل + ستان = زابلستان

ب) آن + ها = آنها مهمان + نوازی = مهمان نوازی

دیده می شود در دسته ی « الف » جزء اضافه شده چسبیده و در دسته ی « ب » جزء اضافه شده جدا نوشته می شود . هنگام خواندن متن های درسی باید به این نکته توجه شود و به خاطر بسپاریم که در کجا و در کدام کلمه جزء اضافه شده چسبیده و کجا جدا نوشته شده است .

تمرین

۱- در جای خالی درست املائی کلمه را انتخاب کنید و بنویسید .

- بین سپاهیان آریو برزن و اسکندر جنگ در گرفت . (سهم گین - سهمگین)
- کتاب بزرگ ترین اثر به زبان فارسی است . (شاه نامه - شاهنامه)
- مردم اصفهان به معروف هستند . (مهمان نوازی - مهماننوازی)

۲- با توجه به معنی و مفهوم جمله ، گزینه ی درست را انتخاب کنید .

- مردم تا زنده اند از دوستان (ناگذیرند - ناگزیرند)
- دوست همی و دوستان کهن برجا همی دار . (تلب - طلب)
- شب ز علی آگاه است . (اصرار - اسرار)
- مسجد کوفه هنوزش (مدحوش - مدهوش)

نکته ی حکایت عمر گران مایه

این حکایت از باب اول گلستان شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی است .

خود سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
با انواع فعل ماضی و مضارع ، آشنا شدم .				
طریقه ی ساخت فعل آینده را یاد گرفتم .				
با فعل امر و کاربرد ساخت آن در نثر قدیم و امروزی آشنا شدم .				
با یادداشت نویسی برای مهارت پیدا کردن در خاطره نویسی آشنا شدم .				

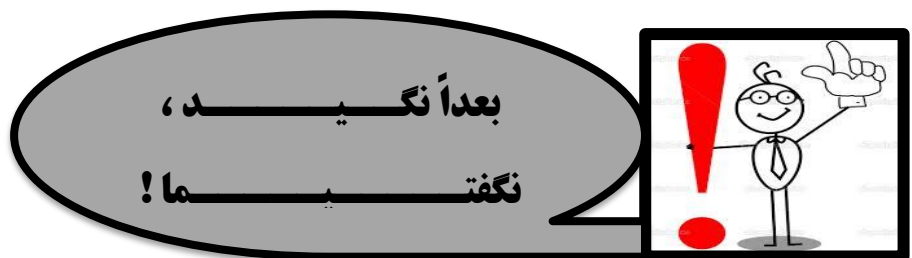
والدین سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
فرزندم درس نامه ی این درس را به خوبی یاد گرفته است .				
نکات تاریخ ادبیات ، املا و نگارش را در نوشته ها درست به کار می برد .				

درس نامه ی درس چهاردهم : راز زندگی

دانش ادبی *****

آرایه ی تشخیص

گاهی شاعر یا نویسنده ، در شعر یا سخن خود به غیر انسان ، صفات و حالات انسانی می دهد . و یا از زبان غیر انسان سخن می گوید ؛ به این کار شاعر یا نویسنده ، « تشخیص یا جان بخشی » می گویند .
شاعران و نویسندگان ، معمولاً برای زیبا تر ساختن و ساده کردن مفاهیم و همچنین برای اثر بخشی بیش تر شعر و سخن خود در خواننده یا شنونده از آرایه ی « تشخیص » استفاده می کنند .

❖ هر گاه بعد از نشانه ی ندای « ای » غیر انسان قرار بگیرد ، آرایه ی تشخیص وجود دارد .

مانند : ای نسیم سحر آرامگه یار کجاست : « ای نسیم سحر » آرایه ی تشخیص است چون که نسیم غیر انسان است و مورد خطاب قرار گرفته ؛ یعنی با « نسیم » در حال صحبت کردن هستیم .

❖ به آرایه ی شخصیت بخشی ، آدم نمایی ، جان بخشی و تشخیص هم می گویند .

که علی بگذر و از ما مگذر

مانند : دست در دامن مولا زد ، در

در مصراع اول دسته به « در » و در مصراع دوم ، حرف زدن با حضرت علی (ع) هم به « در » نسبت داده شده است

❖ یکی از راه های پیشرفت و کسب مهارت در نویسندگی ، نوشتن از زبان اشیای بی جان است پس تمرین های مربوط که در کتاب نگارش می آید را با دقت و حوصله انجام دهید تا در نوشتن مهارت بیش تری پیدا کنید .

مناظره (گفت و گو)

مناظره : در لغت ، با یکدیگر بحث کردن همراه با دلیل برای ثابت کردن درستی نظر یا عقیده ی خود .

گاهی در ادبیات (شعر یا نوشته) ، شخصیت های انسانی یا غیر انسانی ، به صورت پرسش و پاسخ ، به بحث و گفت و گو می پردازند . به این کار : مناظره می گویند . در شعر راز زندگی غنچه و گل با هم به گفت و گو می پردازند .

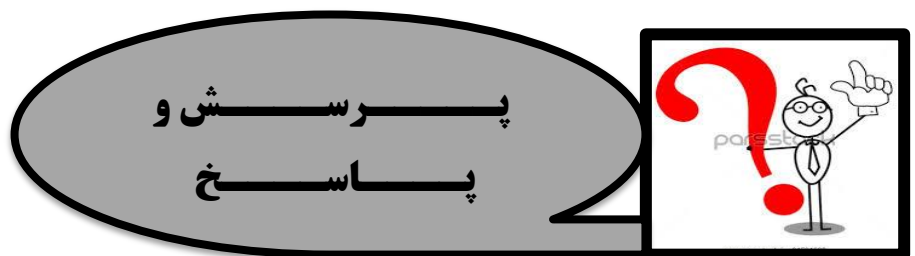
در شعر و ادب فارسی مناظره های بسیار زیبایی وجود دارد که زیباترین انها را در دیوان پروین اعتصامی می بینیم
مناظره هایی با عنوان « مست و هوشیار » ، « دیوانه و زنجیر » ، « گل و خار » ، « مور و مار » ، « گرگ و سگ » ، « شاهد و شمع » ، « طوطی و شکر » و ... از زیباترین مناظره های وی می باشند .

ز ک ا ت ه ر م :

➤ در مناظره ی دو چیز یا دو کس با هم در مورد موضوعی بحث و گفت و گو می کنند تا سرانجام یکی بر

دیگری پیروز شود . مانند : شعر چنار و کدو بن از ناصر خسرو

➤ بیش تر مناظره را می توان یک « نوع ادبی » به حساب آورد تا « آرایه ی ادبی »

۱- در بیت ها و عبارات های زیر شخصیت بخشی و مناظره را پیدا کنید .

- بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران / کز سنگ ناله خیزد در روز وداع یاران
- ای صبح شب نشینان جانم به طاقت آمد / از بس که دیر ماندی چون شامِ روزه داران
- بگفتا گر نیابی سوی او راه ؟ / بگفت از دور شاید دید در ماه

▪ عشق او باز اندر آوردم به بند / کوشش بسیار نامد سودمند

▪ گفتم غم تو دارم ، گفتا غمت سر آید / گفتم که ماه من شو گفتا اگر بر آید

نادرست

درست

۲- پرسش های درست و نادرست را با علامت (×) مشخص کنید .

▪ در جمله ی « دقیقه ها به یکدیگر جای می سپارند » آدم نمایی وجود دارد .

▪ در مصراع « ای زبان فارسی ، ای در دریای دری » تشخیص وجود ندارد .

▪ در بیت زیر منظره استفاده شده است :

« گفتم این جام جهان بین به تو کی داد حکیم / گفت آن روز که این گنبد مینا می کرد »

▪ در عبارت زیر از آرایه ی شخصیت بخشی ، استفاده شده است .

« هدهد گفت : چندان بی خبر هم نیستم ، مگر خبر تازه ای است ؟ »

۳- در جای خالی پرسش های زیر ، واژه های مناسب قرار دهید .

▪ در شعر زیر ، شاعر ویژگی انسانی را به نسبت داده است .

« گل یکی دوپیرهن / بیش تر ز غنچه پاره کرده است . »

▪ در مصراع بیت زیر ، آرایه ی تشخیص به کار رفته است .

« آن قصه شنیدید که در باغ یکی روز / از جور تبر ، زار بنالید سپیدار »

▪ در بیت زیر بار آرایه ی تشخیص به کار رفته است .

« رود شاخ گل در بَر نیلوفر (نیلوفر) بر قصد به صد ناز ، گلنارها »

▪ نام های دیگر آرایه ی شخصیت بخشی و و است .

▪ در مصراع « شب ز اسرار علی آگاه است » صفت انسانی به نسبت

داده شد .

نکته ی درک متن

به مثال های زیر توجه کنید :

الف) اگر تلاش کنی ، موفق می شوی .

ب) از راه اگر بمانی و روشن شود هوا - تکلیف شهر خاطره های تو روشن است .

حرف « اگر » وقتی که دو جمله را به هم ربط دهد ، حرف ربط است . هر کدام از حروف ربط ، معنی و مفهوم خاصی دارند . حرف ربط « اگر » معمولاً مفهوم « شرط و تردید » را بیان می کند .

تمرین

- از درس پنجم ن هفت خان رستم « و این درس جملاتی که حرف ربط در آن ها به کار رفته پیدا کنید و بنویسید .

کارگاه نویسندگی

خلاصه نویسی

یکی از راه های کسب مهارت در نویسندگی ، خلاصه نویسی است . تمرین خلاصه نویسی ، دست شما را در نوشتن باز و شما را در نوشتن تواناتر می کند ؛ علاوه بر این ، خلاصه نویسی ، میزان دقت شما را برای درک مطلب ، افزایش می دهد .

گاهی مجبور می شوید ، خلاصه ی درسی را بنویسید و آن را به خاطر بسپارید . یا خلاصه ی داستانی را که خوانده اید یا فیلمی را که دیده اید ، بنویسید ؛ بنابراین باید شیوه ی خلاصه نویسی را یاد بگیرید .

برای خلاصه نویسی به شیوه ی زیر عمل می کنیم :

۱- قبل از خلاصه نویسی باید مشخص کنیم که متن یا داستان مورد نظر ، به چه اندازه باید خلاصه شود .

۲- یک بار با دقت از روی متن یا داستان می خوانیم تا مفهوم کل متن یا داستان را دریابیم .

۳- بار دیگر ، از روی متن یا درس می خوانیم و زیر قسمت های مهم آن خط می کشیم .

۴- قسمت های مهم را کنار هم می گذاریم و آن را به گونه ای ویرایش می کنیم تا مفهوم مورد نظر نویسنده را برساند .

۵- در پایان نوشته ی خود را با خط خوب ، پاکنویس می کنیم .

چند نکته ی مهم در مورد خلاصه نویسی :

- هر نوشته ای قابل خلاصه کردن نیست ؛ مانند : تعریف های علمی و توصیف های دقیق ، زیرا ، این ها خودشان خلاصه هستند .
- همان طور که در درس دهم فارسی پایه ی پنجم خوانده اید ، گاهی نویسنده ، برای دادن اطلاعات بیشتر به خواننده ، « فضا سازی » می کند ؛ بنابراین ، در خلاصه نویسی واژه های مترادف ، آرایه های ادبی ، ضرب المثل ها ، حکایت ها ، مضاف الیه ها و صفت ها که برای فضا سازی و توضیح بیشتر مطلب آمده اند ، حذف می شوند .
- پس در خلاصه نویسی باید مطالب عمده و اصلی متن را ذکر کنیم و از نوشتن جزئیات چشم پوشیم .

تمرین

- خلاصه ی حکایت « عمر گران مایه » را در دوبند بنویسید .

.....

.....

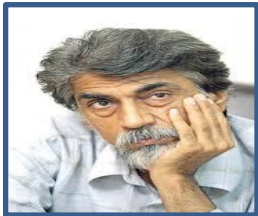
.....

.....

.....

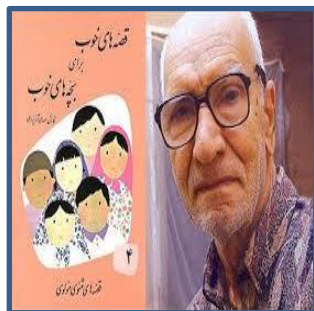
.....

.....

تاریخ ادبیات

قیصر امین پور در سال ۱۳۳۸ ه. ش در شهر گتوند در شمال خوزستان به دنیا آمد. از شاعران برجسته ی انقلاب اسلامی بود. مجموعه شعرهای « به قول پرستو - کوچه آفتاب - تنفس صبح و آینه های ناگهان » از آثار اوست. او در سال ۱۳۶۸ موفق به کسب جایزه ی نیما یوشیج موسوم به « مرغ آمین بلورین » شد. وی در سال ۱۳۸۶ در گذشت و آرامگاهش در زادگاهش قرار دارد.

تاریخ ادبیات

مرزبان نامه : کتابی است شامل داستان ها و حکایت هایی به زبان حیوانات با محتوایی پند آموز که مرزبان بن رستم شروین پَریم از شاهان طبرستان آن را در اواخر قرن چهارم به زبان مازندرانی کهن (طبری) تألیف کرده است و سعدالدین وراوینی آن را در قرن ششم به زبان دری باز گردانید .

مهدی آذر یزدی : در سال ۱۳۰۱ ه. ش در خرمشاه واقع در حومه ی شهر یزد متولد شد . از سال ۱۳۳۶ با توجه به زمینه و مطالعات وسیع قبلی اش شروع به نوشتن داستان های گوناگون برای کودکان نمود . او با انتخاب سبک ویژه ای در تهیه و نگارش داستان هایش به صورت یکی از نویسندگان ورزیده و مطلع داستان های کودکان در ادبیات معاصر ایران در آمده است .

پنج کتاب در مجموعه ی « قصه ها ی خوب برای بچه های خوب » و پنج کتاب کوچک تر در مجموعه ی « قصه های تازه از کتاب های کهن » انتشار داد و حکایت منظومی به نام « شعر قند و عسل » یکی از مجموعه داستانهای او برنده ی جایزه ی یونسکو در ایران و دیگری برنده ی کتاب برگزیده ی سال از طرف شورای کتاب کودک گردیده است .

متن بخوان و بیندیش « پیاده و سوار » بر گرفته از کتاب « قصه های برگزیده از مرزبان نامه » بازنویسی مهدی آذر یزدی است .

تمرین

۱. آثار قیصر امین پور را نام ببرید .
۲. کدام یک از شاعران موفق به کسب جایزه ی مرغ آمین بلورین شد ؟

۳. موضوع کتاب مرزبان نامه چیست و مؤلف آن کیست ؟

۴. چه کسی مرزبان نامه را به زبان دری باز گردانید ؟

۵. آثار مهدی آذر یزدی را نام ببرید .

۶. با توجه به داستان « پیاده و سوار » جدول زیر را کامل کنید .

۱. شخصیت ها	
۲. مکان یا فضای داستان	
۳. زمان رویداد داستان	
۴. پیام داستان	
۵. نام کتابی که داستان از آن نقل شده است .	

نکته ی املائی

* کلمه های زیر را با صدای بلند بخوان و به شیوه ی خوانداری و نوشتاری آنها توجه کن .

(دنبال - انبار - انبر - زنبور - جنبش - شنبه و ...)

این دسته از کلمه ها در زبان فارسی « گفتاری » به گونه ای ویژه تلفظ می شوند که با شیوه ی « نوشتاری و خوانداری » آنها در کتاب فارسی تفاوت کلی دارند . بنابراین هنگام خواندن و تلفظ آنها در متن درس ها و نوشتن آنها هنگام املا باید دقت لازم را بکنیم تا به صورت « گفتاری » این گونه کلمه ها را نخوانیم و ننویسیم .

** بعضی از واژه ها هستند که در اصطلاح ادبی به آنها هم آوا می گویند این واژگان شکل گفتاری یکسان ولی شکر نوشتاری متفاوت دارند . در فارسی پایه ی چهارم یاد گرفتید که از راه معنی این واژه ها در جمله می توان ، املائی آنها را تشخیص داد .

تمرین

۱- با توجه به معنی و مفهوم ، املاي درست کلمات را از داخل کمانک انتخاب کنید .

- زندگي شکفتن است ، با (زبانه ی سبز - زبان سبز) ، (راض - راز) گفتن است
- (قنچه - غنچه) با دل گرفته گفت ...
- کمک کردن به هم نوع ، کار پسندیده ای است و (صواب - ثواب) دارد .

۲- در جدول زیر چهار کلمه بنویسید که یکسان تلفظ می شوند ولی معنا و املاي متفاوت دارند .

واژه	معنی واژه	واژه	معنی واژه

آیا می دانستید:

*** روش پیدا کردن کتاب در کتاب خانه ***

برای پیدا کردن یک کتاب در کتاب خانه می توان از سه روش آن را پیدا یا جست و جو کرد ، که هر سه روش به این صورت می باشد :

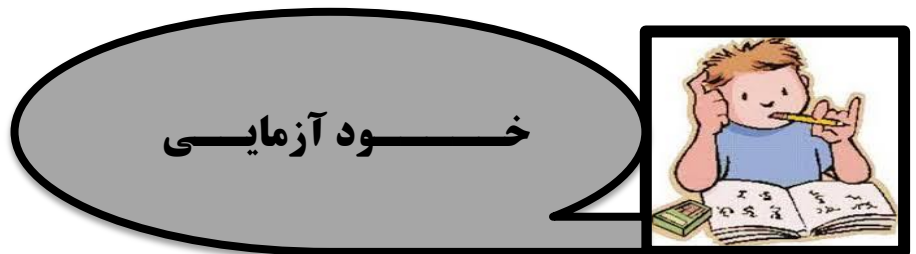
۱. در این روش با توجه به دانستن اسم کتاب ، به جست و جوی آن می پردازیم . که البته در « فهرست عناوین » نام کتاب را می توان پیدانمود .

۲. اگر اسم کتاب به طور دقیق برای ما معلوم نبود ، می توانیم با استفاده از ن فهرست پدید آورندگان « کتاب مورد نظر را پیدا کنیم .

۳. در این قسمت اگر هم نام کتاب و هم نام نویسنده برای ما معلوم نباشد و تنها به دنبال موضوع یا مطلب خاصی باشیم ، می توانیم از « فهرست موضوعی » استفاده کنیم .

خود سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
در پیدا کردن آرایه ی تشخیص مهارت پیدا کردم				
مناظره در نثر یا شعر را تشخیص می دهم				
خلاصه نویسی را به طور کامل یاد گرفتم .				
با روش پیدا کردن کتاب در کتاب خانه آشنا شدم .				

والدین سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
فرزندم در خلاصه نویسی مهارت خوبی پیدا کرده است .				
آرایه ی تشخیص و مناظره را در نثر و نظم تشخیص می دهد .				

۱- در عبارت « یکی را خاطر تیزتر باشد و در کارها زودتر تواند دید و یکی کند مهم باشد » کلمه هایی که زیر آنها خط کشیده شده چه رابطه ای با هم دارند ؟

(۱) مترادف (۲) متضاد (۳) متشابه (۴) هم خانواده

۲- متن زیر دارای چند جمله است ؟

« حکیمی را پرسیدند دوست بهتر است یا برادر ؟ گفت : برادر نیز ، دوست به »

(۱) سه (۲) چهار (۳) پنج (۴) شش

۳- در عبارت زیر ، چند غلط املایی وجود دارد ؟

« بدان ، ای پسر که مردمان تا زنده اند از دوستان ناگزیرند که مرد اگر بی برادر باشد به که بی دوست ، با دوستان نیکویی و سازگاری کن . »

(۱) سه (۲) دو (۳) چهار (۴) یک

۴- در جمله زیر ، کدام عنصر ادبی وجود دارد ؟

« چون دوست نو گیری ، پشت بر دوستان کهن مکن . »

(۱) تشبیه (۲) تضاد (۳) شخصیت بخشی (۴) مبالغه

۵- در کدام نوع نویسندگی ، به متن یادداشت های روزانه می پردازیم ؟

۶- مخالف کلمه های زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است ؟

« خاطر تیز - فضیلت - ضعیف رأی - مشفق)

(۱) خاطر جمع - فاضل - سست رأی - شفیق (۲) کند فهم - رذیلت - قوی رأی - سنگ دل

(۳) نازک دل - بی دقتی - مستضعف - دوستی (۴) تیز کردن خاطر - بی فضل - بی دقتی - شفیق بودن

۷- کدام بازنویسی را برای جمله ی زیر می پسندی ؟

« تدبیر ده تند چون زور ده مرده باشد »

(۱) فکر و مشورتی که ده نفر با هم انجام دهند مانند این است که زور و قدرت ده نفر را یک جا جمع کرده باشند

(۲) زور ده مرد به اندازه ی فکر ده مرد است .

(۳) زور ده فکر بیشتر از زور یک نفر است .

(۴) یک نفر می تواند به اندازه ی ده نفر زور داشته باشد .

۸- این کتاب ها به ترتیب از آثار کدام نویسندگان بزرگ است ؟

« سیاست نامه - قابوس نامه - کیمیای سعادت - شاهنامه »

(۱) خواجه نظام الملک - محمد غزالی - فردوسی - عنصر المعالی

(۲) خواجه نظام الملک - عنصر المعالی - محمد غزالی - فردوسی

(۳) عنصر المعالی - محمد غزالی - خواجه نظام الملک - فردوسی

(۴) محمد غزالی - خواجه نظام الملک - عنصر المعالی - فردوسی

۹- خدای تعالی آیه ی « و شاور هم فی الأمر » را خطاب به چه کسی فرمودند ؟

(۱) پیامبر (۲) امامان (۳) همکاران مرد دانا (۴) انسان های دانا

۱۰- بیت « کسی که توانا شد و تند رست / خرد را به مغزش است » با کدام کلمه کامل شود ؟

(۱) به کوشندگی (۲) شور سرزندگی (۳) به ورزندگی (۴) فروزندگی

۱۱- در کدام گزینه آرایه ی تشخیص وجود ندارد ؟

(۱) شب ز اسرار علی آگاه است . (۲) دل شب ، محرم سرالله است .

(۳) فجر تا سینه ی آفاق شکافت . (۴) می برد شام یتیمان عرب

۱۲- نقش دستوری واژه های مشخص شده ی زیر ، به ترتیب کدام است ؟

« ناشناسی که به تارکی شب / می برد شام یتیمان عرب »

(۱) مفعول - مضاف الیه (۲) مفعول - مفعول (۳) نهاد - مضاف الیه (۴) مضاف الیه - نهاد

۱۳- جمع کلمات زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است ؟

« نوع - فایده - بیگانه - حس »

- (۱) نوعان - فایده ها - بیگانگان - احساس
(۲) نوع ها - فایده ها - بیگانه ها - احساس
(۳) انواع - فواید - بیگانگان - حواس
(۴) نوع ها - فایده ها - بیگانگان - حساس

۱۴- در بیت « ای شکم خیره به نانی بساز / تا نکنی پشت به خدمت دو تا » منظور از « شکم خیره » چیست ؟

- (۱) انسان فقیر (۲) انسان گرسنه (۳) انسان حریص (۴) انسان جاهل

۱۵- در متن زیر ، از کدام مهارت نویسندگی ، استفاده شده است ؟

« دو برادر ، یکی خدمت سلطان کردی و دیگری به زور بازو نان خوردی . »

- (۱) توصیف (۲) مقایسه (۳) گزارش (۴) شرح حال

۱۶- در کدام گزینه ، کلمه ی مشخص شده ، فعل امر نیست ؟

- (۱) دوستان کهن را برجای همی دار
(۲) برو کار می کن ، مگو چیست کار ؟
(۳) دو چندان که می گویی ، می شنو
(۴) تا توانی می گریز از یار بد

۱۷- کتاب سیاست نامه ، نوشته ی و از جمله آثار فارسی است .

- (۱) خواجه نصیرالدین توسی - قرن ۶
(۲) ابوالفضل بیهقی - قرن ۵
(۳) خواجه نظام الملک - قرن ۵
(۴) ابوالحسن جامی - قرن ۶

۱۸- در کدام گزینه آرایه ی ادبی با بقیه تفاوت دارد ؟

- (۱) دست در دامن مولا زد در / که علی بگذر و از ما نگذر
(۲) شال می بست و ندایی مبهم / که کمر بند شهادت محکم
(۳) آن دم صبح قیامت تأثیر / حلقه ی در شد از او دامن گیر
(۴) شب شنفته است مناجات علی / جوشش چشمه ی عشق ازلی

۱۹- در کدام گزینه « مناظره » وجود دارد ؟

- (۱) گفت و گوی غنچه و گل از درون باغچه / باز هم به گوش می رسد
(۲) غنچه با دل گرفته گفت : زندگی / لب ز خنده بستن است
(۳) گفتم : « غم تو دارم » گفتا : « غمت سر آید » / گفتم : « که ماه من شو » گفتا : « اگر بر آید »
(۴) گل به خنده گفت : / « زندگی شکفتن است باز زبان سبز ، راز گفتن است . »

۲۰- کدام ترکیب « مضاف و مضاف الیه » است ؟

- (۱) مذلت خدمت (۲) آهن تفته (۳) شکم خیره (۴) کمر زرین

۲۱- نوع فعل های مشخص شده در کدام گزینه با بقیه تفاوت دارد ؟

- (۱) من همی ترسم ز غرقاب ای رفیق (۲) همی گویم و گفته ام بارها

(۳) همی بینم از دور گردون شگفت

(۴) همی گوی با ما به لطف و ادب

۲۲- در بیت « برخیز و مخور غم جهان گذران / بنشین و دمی به شادمان گذران » چند فعل امر به کار رفته است؟

(۱) یک (۲) دو (۳) سه (۴) چهار

۲۳- به بحث و مجادله ی شخصیت های انسانی و غیر انسانی ، می گویند

(۱) تشخیص (۲) کنایه (۳) مناظره (۴) ضرب المثل

۲۴- کدام ترکیب از نظر آرایه ادبی با بقیه فرق دارد ؟

(۱) دست روزگار (۲) چشم خرد (۳) فریاد صبح (۴) دست ادب

درس نامه ی درس پانزدهم : میوه ی هنر

دانش زبانی (شبه جمله - واژه های مخفف) *****

❖ شبه جمله (صوت)

دانش آموز عزیز ، در ابتدای جزوه ، در بحث شمارش جمله ، گفته شده که شبه جمله ها ، واژه هایی هستند که فعل نیستند اما معنی یک جمله ی کامل را بیان می کنند .

شبه جمله ها به دو دسته تقسیم می شوند : (۱) ندا و منادا (۲) اصوات

ندا و منادا را به طور کامل در درس های قبل توضیح دادیم . در این جا به بررسی اصوات (جمع صوت) می پردازیم .

اصوات (صوت ها) :

واژه هایی چون (آفرین - احسنت - افسوس - دریغ - درد - مرگ - آوَح - آخ - وای - خوشا - به به - سلام - هان و ...) این واژه ها ، بیان کننده ی یک از حالت های عاطفی انسان هستند .

به درس نامه ی درس اول همین جزوه ی پایه ی ششم مراجعه شود و اصوات را مرور کنید .

مثال ۱: خوشا مرز ایران عنبر نسیم / که خاکش گرمی تر از زر و سیم

مثال ۲: افسوس که شما دقت نمی کنید .

بعداً نگیـد ،
نگفتـی مـا !

➤ در هنگام شمارش تعداد جمله های یک عبارت، باید توجه داشته باشیم که هر شبه جمله یک جمله ی کامل به شمار می رود . به شرط اینکه مفهوم یک جمله را داشته باشد .

مثال : من ، آفرین او را شنیدم : در این جمله « آفرین » مفهوم یک جمله را ندارد و « مفعول » است . اما

آفرین ، تمرین ها را خوب حل کرده اید : « آفرین » شبه جمله است ؛ زیرا مفهوم یک جمله را دارد .

➤ در پایان شبه جمله ، نشان بیان عاطفی «!» به کار می رود .

➤ « منادا » چه با نشانه های (ای - یا - ا) همراه باشد چه بی آن بیاید « شبه جمله » است .

➤ این واژه ها در بعضی موارد ، کاربرد اسم دارند ؛ یعنی شبه جمله نیستند .

مثال : تا کی آخر چو بنفشه ، سر غفلت در پیش / حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار

در بیت بالا ، واژه های « حیف » اسم است و شبه جمله به حساب نمی آید چون مفهوم جمله را نمی سازد .

➤ شبه جمله ها ، دارای نهاد و گزاره نیستند .

مانند : آوخ که شدم هیزم و آتشگیر گیتی

جمله ۱ جمله ۲

در جمله ی ۱ ، نهاد و گزاره وجود ندارد ؛ چون که آوخ شبه جمله است .

❖ واژه های مخفف شده (کوتاه شده)

همان طور که در فارسی پایه ی چهارم و پنجم یاد گرفتید ، گاهی شاعران ، برای حفظ وزن (آهنگ) شعر با رعایت قافیه و نویسندگان برای حفظ آهنگ و لطافت و زیبایی سخن ، در شعر یا سخن خویش ، از واژه های کوتاه شده (مخفف) استفاده می کنند .

مثال : مَه : ماه	گر : اگر	شَه : شاه	برون : بیرون
ارچه : اگرچه	دی : دیروز	پار : پارسال	و ...

توجه!

استفاده از واژه های کوتاه شده (مخفف) در شعر ، کاربرد بیش تری دارد .

A cartoon character with a lightbulb head, wearing glasses, a white shirt, and a tie. The character is standing and pointing upwards with its right hand. A large red question mark is positioned to the left of the character. The background is white with a black border.

- آه، ای عشق، تو در جان و تن من جاری / دلم آن سوی زمان / با تو آیا دارد / وعده ی دیداری؟
- افسوس / ایا هنوز هم / گل های کاکتوس / پشت دریاچه های اتاق توست ؟ / آه / ای روزهای خاطره / ای کاکتوس ها !

۲- در پیت های زیر ، واژه های مخفف را پیدا کنید .

- هم کارگهی همچو زمین ، ساخته ی معمور / هم بارگهی هم چو فلک ، داشته برپا
- کای فرازنده ی این چرخ بلند / وی نوازنده ی دل ها نزنند
- پیر گفتا که چه عزت ، زین به ؟ که نی آم بر در تو بالین نه

۳- پرسش های درست و نادرست را با علامت (×) مشخص کنید .

- در بیت زیر اصوات (شبه جمله) به کار رفته است .

«الا ای هم نشین دل ، که یارانت برفت از یاد / مرا روزی مباد آن دم که بی یاد تو بنشینم

- در بیت زیر ، دو بار واژه ی مخفف به کار رفته است .

« از گفته ی نا کرده و پیهوده چه حاصل / کردار نکو کن ، که نه سودی است ز گفتار »

۴-درجای خالی پرشش های زیر ، واژه های مناسب قرار بدهید .

- بیت زیر از جمله تشکیل شده و جمله ی آن ، شبه جمله است .
 « نشسته ام در انتظار این غبار بی سوار / دریغ کز شبی چنین ، سپیده سر نمی زند »
- در مصراع بیت زیر ، واژه های مخفف است .
 « مُسلم (= مسلمان) اول ، شه مردان علی است / عشق را سرمایه ی ایمان ، علی است .

نادرست	درست
	نم

بازسازی

فرزندنام ، قبلاً به مفهوم بازنویسی در پایه ی پنجم و ششم اشاره کردیم ، بازنویسی؛ یعنی ، برگرداندن شعر یا متن قدیمی ، به زبان فارسی امروزی

در کتاب های فارسی پایه ی چهارم با باز نویسی داستان (آرش کمانگیر – رهایی از قفس) و در فارسی پنجم با بازنویسی داستان (بازرگان و پسران – فردوسی ، فرزند ایران) آشنا شده اید.

حالا می خواهیم به موضوع « بازسازی » یا « بازآفرینی » بپردازیم .

هر گاه نویسنده ، موضوع یا مطلبی را از متون نظم و نثر گذشته ، با شاخ و برگ و شکل تازه تری بنویسد ، می گوییم آن را بازسازی کرده است . یکی از راه های تمرین و تقویت نویسندگی ، بازسازی کردن متون گذشته است ؛ یک نویسنده ی توانا ، می تواند ، رویدادهای کوچک را با شاخ و برگ و شکل تازه تری ، به صورت داستانی کوتاه بازسازی کند .

در بازسازی ، نویسنده ، با الهام گرفتن از اثر کهن ، دوباره به آفرینش اثر جدیدی می پردازد ؛ در واقع ، اثر جدید دقیقاً همان اثر اولیه نیست ، بلکه نشانه هایی از اثر اولیه در آن دیده می شود .

پایه و اساس بازسازی ، تخیل است . در بازسازی ، نویسنده ، ساختمان اثر قدیمی را در هم می ریزد و با بهره گیری از تخیل ، اثر جدیدی می آفریند ؛ مانند : داستان « فیل در خانه ی تاریک » اثر « ناصر ایرانی » ؛ در این داستان ، نویسنده ، یکی از حکایت های « مثنوی مولوی » را بازسازی کرده است .

تمرین

- داستان میوه ی هنر را به زبان ساده ی امروزی بازنویسی کنید و پایان آن را هر طور که دوست دارید ، بازنویسی کنید .

*** نکته ی حکایت افلاطون و مرد جاهل ***

متن این حکایت از کتاب « قابوس نامه » اثر « عنصر المعالی کیکاووس » آمده است .

نکته ی املائی

در هنگام نوشتن املا از خط تحریری شکسته استفاده نکنید و دندانه ها و سرکج ها و نقطه ها را با دقت و کامل بنویسید .

تمرین

۱- کلمه های مخفف زیر را به ترتیب حروف الفبا مرتب کنید .

کز - گر - کو - چو - همی - ره - زان - درآی - وگر

۲- کلمه های مخفف زیر را به صورت کامل و درست بنویسید .

کز :	چو :	زان :	گر :
درآی :	کو :	ره :	وگر :

۳- با توجه به معنی ، حروف جا افتاده را به واژگان وصل کنید .

س	 ار : ناتوان
ز	مو.....م : فصل
هـ	خ.....ار : پست
و	جا ل : نادان

خود سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
در پیدا کردن شبه جمله ها مهارت خوبی پیدا کردم .				
تمرین واژه های مخفف برایم راحت بود .				
با روش بازسازی متن آشنا شدم .				

والدین سنجی
بیان میزان موفقیت های فرزندم :
بیان نقاط ضعف فرزندم :

درس نامه ی درس شانزدهم : آداب مطالعه

*****واژه آموزی*****

ساختن واژه

یکی از راه های ساخت واژه ی غیر ساده ، استفاده از بن مضارع « خوان » است که از مصدر « خواندن » به دست می آید و به دو صورت کاربرد دارد :

۱. اسم + خوان : **نغمه خوان** = یعنی کسی که نغمه ای (آوازی) را می خواند . مانند : قصه خوان ، نغمه خوان

۲. اسم + خوان + ی : **شعر خوانی** = یعنی کسی که شعری را می خواند . مانند : قصه خوانی ، شعر خوانی ، لالایی خوانی

ز ک ق ه :

ساخت این واژه ها هم در شعر و هم در نثر به کار می رود .

مانند : اگر پرسند که قصه خوانی ، چند نوع است ؟ بگوی دو نوع : اول حکایت گویی و دویم نظم خوانی یا

نذر کردم گر از این غم به در آیم روزی تا در میکده ، شادان و غزل خوان بروم

پرسش و پاسخ

۱- پنج واژه بنویسید که با یکی از واژه های « خوان » یا « خوانی » ساخته شده باشد .

۲- در شعر زیر ، واژه ای وجود دارد که از « اسم + خوان + ی » ساخته شده باشد . درست نادرست

« ز لوح خشت چون این حرف خوانی ز حال خشت زن ، غافل نمائی »

۳- کدام یک از واژه های زیر با یکی از واژه های « خوان » و « خوانی » همراه نمی شود ؟

الف (سحر) ب (خروس) ج (علم) د (باز)

۴- اگر واژه ی با « خوانی » همراه شود ، کلمه ی به دست آمده ، معنی : به سختی خواندن مطلبی می شود .

۵- کدام واژه با « خوان » همراه نمی شود ؟

الف (تعزیه) ب (نمونه) ج (هفت) د (دعا)

کارگاه نویسندگی

ضرب المثل

همان طور که قبلاً هم یاد گرفته اید ، ضرب المثل ، عبارتی است که در بردارنده ی نکته یا لطیفه یا پندی است که در میان مردم رایج است و برای تأثیر بیشتر بر خواننده یا شنونده ، در بین مردم ، استفاده می شود .

استفاده ی به جا و مناسب از ضرب المثل ها ، بر قدرت سخن و اثر بخشی آن می افزاید و گفتار و نوشتار را شیرین و دلپذیر می کند .

شاعر یا نویسنده ی توانا ، می تواند در موقعیت مناسب ، در شعر یا نوشته ی خود از ضرب المثل استفاده کند و سخن خود را دلنشین و مؤثر سازد .

ضرب المثل ها ، در طول تاریخ زبان ، به تدریج ، وارد زبان فارسی شده اند ؛ گاهی یک مصراع یا بیت ، به دلیل نکته ای مهم و اثر گذاری در شنونده یا خواننده ، به مرور زمان ، به صورت ضرب المثل در آمده است .

مانند : مصراع « توانا بود هر که دانا بود » یا مصراع « نابرده رنج گنج میسر نمی شود »

توجه!

در کتاب « امثال و حکم » اثر دهخدا ، ضرب المثل های فارسی جمع آوری و به ریشه های آن هم اشاره شده است . سعی کنید این کتاب را در کتاب خانه ، پیدا کنید و هنگام نیاز به آن مراجعه کنید .

تمرین

۱- با مراجعه به کارگاه نویسندگی هر درس در کتاب نگارش ، ضرب المثل ها را پیدا کنید و بنویسید .

-۱

-۲

-۳

-۴

-۵

-۶

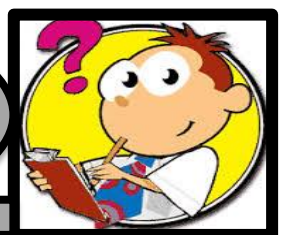
-۷

-۸

-۹

-۱۰

نکته ی املائی

به هر دسته از کلمات زیر توجه کنید :

الف) خوش گوار - خوش بین - خوش پوش - خوش باور

ب) خشنود - خُرسند

باید دانست کلمه های دسته ی « الف » از ترکیب دو کلمه ی « معنی دار » مستقل ساخته شده اند که یکی از آنها کلمه ی « خوش » است اما کلمه های دسته ی « ب » هر کدام یک کلمه ی مستقل هستند و ترکیبی نیستند بنابراین هنگام نوشتن املائی کلمه های هر دسته باید دقت کنیم تا دچار اشتباه نشویم .

تمرین

۱- با توجه به معنی و مفهوم ، املاي درست کلمه را از داخل کمانک انتخاب کنید .

- اول آن که از خبردار شود . (احوال گذشتگان - احواله گذشتگان)
- سیم چون گذشتگان شنود . (مهنت و شدت - محنت شدت)
- چنان کند که ملول گردد . (مستمه - مستم - مستمع)
- سخنان نگویند . (مهال و گزاف - محال و گزاف - محال و گزاف)

۲- حروف جا افتاده را با توجه به معنی کلمات کامل کنید .

ت..... لی: (آرامش) م..... نت: (رنج و اندوه) مستم.....: (شنونده)
گ..... اف: (بیهوده) ا..... تدا: (میانه روی) م..... ال: (ناممکن)

*** بیشتر بدانیم ***

قید:

به کلمه ای گفته می شود که یکی از ویژگی های فعل را از نظر مکان، زمان ، تأسف ، تأکید ، حالت و ... بیان می کند .

انواع قید از لحاظ معنی و مفهوم

۱. قید زمان	۲. قید مکان	۳. قید حالت	۴. قید مقدار
۵. قید کیفیت	۶. قید آرزو (تمنا)	۷. قید شک و تردید	۸. قید تکرار
۹. قید تأکید	۱۰. قید پرسشی	۱۱. قید تأسف	

➤ قید زمان:

پاسخ به پرسش (کی ؟) یا (چه وقت ؟) . مانند : دیروز هوا سرد بود (چه وقت سرد بود ؟)

مهم ترین قیدهای زمان عبارتند از : هرگز - هیچ گاه - دیروز - سحرگاه - امشب - اکنون - الآن - هنوز - پارسال
ظهر - به ندرت - زود - پاییز - حالا - فوراً - بعد - هیچ وقت و ...

➤ قید مکان:

پاسخ به پرسش (کجا ؟) . مانند : فاطمه این جا آمد . (کجا آمد ؟)

مهم ترین قیدهای مکان عبارتند از : بالا - پایین - آن جا - دور - نزدیک - هر جا - خارج - مغرب - جلو - زیر
و ...

➤ قید حالت :

پاسخ به پرسش (چگونه ؟ ۹ یا (چه طور ؟) . مانند : زهرا عاقلانه تصمیم گرفت (چگونه تصمیم گرفت ؟)

مهم ترین قیدهای حالت عبارتند از : دوان دوان - آهسته - تند - آشکار - خنده کنان - شاد - خندان - قدم زنان - نفس زنان - ناراحت و ...

➤ قید مقدار :

پاسخ به پرسش (چه مقدار ؟) . پریناز زیاد خوابید . (چه قدر خوابید ؟)

مهم ترین قیدهای مقدار عبارتند از : زیاد - کم - هزاران - بیش تر - قدری - تماماً - فراوان - اندک و ...

➤ قید کیفیت (چگونه) :

مهم ترین قید های کیفیت عبارتند از : آهسته - خوب - زشت - راست - ارزان - به آرامی - کامل و ...
مانند : مهتاب خوب می خواند .

➤ قید آرزو (تمنا) :

کاش - کاشکی - لطفاً - ان شاء الله - امیدوارم - الهی - آرزومندم - خدا کند و
مانند : کاش درس را خوانده بودم .

➤ قید شک و تردید :

شاید - به نظرم - گویا - احتمالاً - مثل اینکه و ...
مانند : احتمالاً پروین به سفر رفته بود .

➤ قید تکرار :

مجدداً - هی - باز - دوباره - دو مرتبه - از نو و ...
مانند : او هی می خندد .

➤ قید تأکید :

بله - حتماً - قطعاً - یقیناً - الحق - مسلماً - به درستی و ...
مانند : راستی اگر او را نبخشی چه می شود ؟

➤ قید پرسشی :

چگونه ؟ چرا ؟ چون ؟ آیا ؟ کجا ؟ مگر ؟ کی ؟ چه ؟ و
مانند : زهرا کی به مدرسه می آید ؟

➤ قید تأسف :

افسوس - متأسفانه - وای - دریغا - آخ - آه - واویلا و ...
مانند : متأسفانه زهرا به سفر نرفت .

آیا می دانستید:

❖ آسان ترین راه شناخت قید ها آن است که قید را از عبارت حذف کنیم اگر تغییری در عبارت پیدا نشد ، کلمه ی حذف شده قید بوده است .

مانند : من مریم را خندان دیدم : (من مریم را دیدم . (تغییری حاصل نشد))

❖ در زبان فارسی بیشتر صفت ها را می توان به صورت قید نیز استفاده نمود .

مانند : راه راست را به من نشان بده . (راست : صفت)

این راه ، راست است . (راست : قید)

خود سنجی				خ خ	خ	ق ق	ن ت
ساخت واژه ی غیر ساده با خوان و خوانی را یاد گرفتیم.							
با منبع اصلی ریشه های ضرب المثل ، کتاب دهخدا آشنا شدم .							
با انواع قید آشنا شدم .							

والدین سنجی				خ خ	خ	ق ق	ن ت
فرزندم معنی ضرب المثل ها را به خوبی می فهمد .							
با انواع قید آشنا شده است .							

درس نامه ی درس هفدهم : ستاره ی روشن

دانش زبانی *****

الف (آرایه ی تضاد) مخالف)

تضاد ، آوردن دو کلمه به معنی متضاد که موجب زیبایی و لطافت سخن میشود . تضاد همچنین باعث تلاش ذهنی خواننده و شنونده برای دریافت معنی می شود .

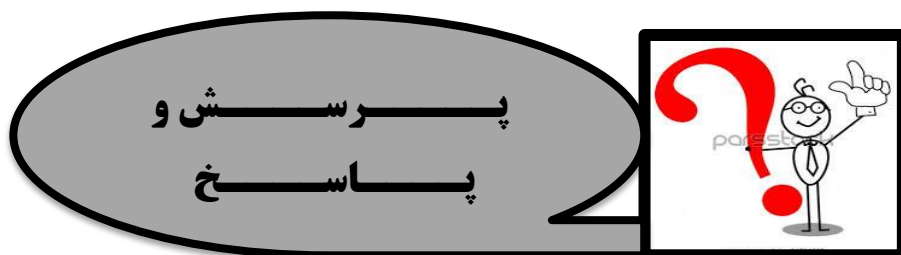
از پایه های قبل با واژه های مخالف آشنا شدید ، گاهی دو واژه ی مخالف را در جمله به کار می بردید . حالا در این درس از کاربرد هنرمندانه ی واژه های مخالف در شعر یا نثر ؛ یعنی آرایه تضاد سخن می گوئیم .

به بیت های زیر توجه کنید :

فجر تا سینه ی آفاق شکافت / چشم بیدار علی خفته نیافت . (بیدار $\neq$ خفته)
عمر گرانبایه در این صرف شد / تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا (صیف $\neq$ شتا)
بنابراین به استفاده ی هنرمندانه از واژه های مخالف در شعر یا نثر ، تضاد می گویند .

ز ک ز ه : فعل ها هم می توانند ، تضاد به وجود آورند .

مانند : وفا نکردی . کردم ، جفا ندیدی و دیدم شکستی و نشکستم ، بریدی و نبریدم
دریبت بالا ، پنج بار ، تضاد به کار رفته است . (وفا $\neq$ جفا / نکردی $\neq$ کردم / ندیدی $\neq$ دیدم / شکستی $\neq$ نشکستم
بریدی $\neq$ نبریدم)

۱- در بیت ها و عبارات های زیر ، آرایه ی تضاد را پیدا کنید .

- هیچ عجله نکنید . برای خوب فکر کردن ، لازم است درنگ کنید و آرام بگیرید .
- مرغ زیرک که می رمید از دام / با همه زیرکی به دام افتاد
- الهی ، بود و نبود من ، تو را یکسان ، از غم مرا به شادی برسان
- بُود آسان ز عشق کاری چند / که بُود نزد عقل ، بس دشوار

نادرست	درست

۲- پرسش های درست و نادرست را با علامت (x) مشخص کنید .

الف (در بیت زیر ف واژه های مخالف وجود دارد .

« ساقی ، غم فردای حریفان ، چه خوری / پیش آر پیاله را که شب می گذرد . »

ب) در مصراع اول بیت زیر ، دوبار آرایه ی تضاد به کار رفته است .

« گرم شو از مهر و زکین (کینه) سرد باش / چون مه و خورشید ، جوان مرد باش »

۳- در جای خالی پرسش های زیر ، واژه های مناسب قرار بدهید .

الف (در عبارت زیر ، بار آرایه ی تضاد به کار رفته است .

« می توان در غم ها و شادی های آنها شریک شوم و همچون آنان به آن چه دوست داشته ، مهر بورزم و آن چه را

دشمن می شناخته اند ، دشمن بدارم . »

ب) در مصراع بیت زیر ، واژه های مخالف وجود دارد .

« دست در دامن مولا زد در / که علی بگذر واز ما نگذر »

ج) در جمله ی بیت زیر ، واژه های تضاد وجود دارد .

« مپیچ از راه راست بر راه کج / چو در هست ، حاجت به دیوار نیست . »

***** دانش زبانی *****

ب) حرف اضافه ی « را »

در گذشته ، گاهی در جمله ها از حرف اضافه ی « را » به جای « به » استفاده می شده است .

مانند : حاتم طایی را گفتند . (در این جمله « را » به معنی « به » است .) یـ

ما را راه راست ، نمودی . (راه راست (را) به ما نمودی . حرف « را » در این جمله هم به معنی « به » است .)

***** بیش تر بدانیم *****

در دستور زبان فارسی « را » کاربرد گوناگونی دارد که در این جا به دونوع آن می پردازیم :

۱) « را » مفعولی (نشانه ی مفعولی) :

این « را » بعد از مفعول می آید . مانند : خدا انسان را آفرید .

یادآوری : برای پیدا کردن مفعول ، به اول فعل ، « چه چیز را ؟ » و « چه کس را ؟ » اضافه می کنیم ، اگر معنی

بدهد ، مفعول به دست می آید .

مانند : من به دوستم نامه نوشتم . (چه چیز را نوشتم ؟) نامه : مفعول

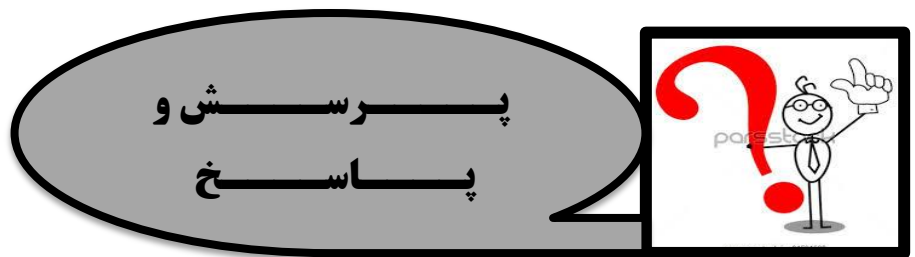
گاهی مفعول ، بدون نشانه ی « را » می آید . مانند مثال بالا

۲) « را » حرف اضافه :

گاهی « را » به معنی « از - به - برای - بر » به کار می رود ؛ در این صورت به « را » حرف اضافه می گویند . برای « را » به معنی « به » در بالا مثال نوشتیم .

مثال ۲: بدو گفت خندان که نام تو چیست ؟ / تن بی سرت را که خواهد گریست ؟
« را » در بیت بالا به معنی « بر » می باشد و حرف اضافه است .

مثال ۳: روزی چهل شتر قربانی کرده بودم امرای عرب را (برای امرای عرب)
« را » در این جمله به معنی « برای » حرف اضافه است .

۱- در بیت و عبارت های زیر ، نوع « را » را پیدا کنید .

- پروردگارا ، ما را از دام هوا رهایی ده و به راه راست ، راهنمایی کن .
- گرچه منزل ، بس خطرناک است و مقصد بس بعید / هیچ راهی نیست کان را نیست پایان غم مخور
- همه چون یک تن هستند ؛ چون یک اندام را رنجی رسد ، همه ی اندام ها آگاهی یابند و رنجور شوند .

نادرست	درست

۲- پرسش های درست و نادرست را با علامت (x) مشخص کنید .

- الف) در عبارت زیر « را » به معنی حرف اضافه ی « به » وجود دارد .
« آفرین بر اصحاب او که خلق را به راستی پند دادند و به یزدان راه نمودند . »
- ب) در مصراع اول بیت زیر ، حرف « را » نشانه ی مفعولی دارد .
« علم ، بال است مرغ جانت را / بر سپهر او برَد ، روانت را »
- ج) در بیت زیر ، حرف « را » به صورت حرف اضافه به کار رفته است .
« آفتابی بدین بزرگی را / لکه ای ابر ناپدید کرد »

۳- در جای خالی پرسش های زیر ، واژه های مناسب قرار بدهید .

- الف) در بیت زیر ، حرف « را » به صورت به کار رفته است .
« با بدان کم نشین که صحبت بد / گرچه پاکی ، تو را پلید کند . »
- ب) در بیت زیر ، حرف « را » به صورت به کار رفته است .

« همنشین تو از تو ، به باید / تا تو را عقل و دین افزاید »

(ج) « را » در عبارت « خدای که شما را آفرید برای نیکی آفرید . » نشانه ی است .

کارگاه نویسندگی

لطیفه

در هر فصل از کتاب های فارسی ، یک حکایت معروف و شنیدنی آورده شده است . مؤلف با بیان حکایتی نغز و نیکو و به یاد ماندنی ، در لا به لای درس ها ، مطالب را متنوع ساخته و زمینه ی بهره مندی از لذت ادبی را برای خواننده ، فراهم آورده است .

بنابراین ، لطیفه ی ادبی ، سخنی کوتاه و پر معنی است که به سادگی فهمیده می شود؛ لطیفه ها معمولاً پند و اندرزهایی آمیخته به طنز هستند که در قالب حکایتی کوتاه بیان می شوند . یکی از عواملی که بر زیبایی و لطف نوشته می افزاید و آن را تأثیر گذار تر می کند ، استفاده از لطیفه ی ادبی در لا به لای نوشته است ؛ نویسنده می تواند در ضمن نوشته ی خود ، هر جا موقعیت را مناسب دید ، حکایتی متناسب با مطالب خویش بیاورد و نوشته ی خود را دلنشین تر سازد.

تمرین

برداشت خود را از حکایت « درخت علم » در یک بند بنویسید .

*** درک متن از کتاب نگارش ***

حرف « تا »

به جمله های زیر توجه کنید :

الف) آیا کسی هست تا مرا یاری کند ؟

ب) تا رسیدم ، اتوبوس حرکت کرد .

حرف « تا » در هر یک از این دو عبارت ، دو جمله را به هم وابسته کرده (ربط داده) است .

به جمله های زیر توجه کنید :

الف) از اول تا آخر کتاب را خواندم .

ب) دوازدهم تا بیست و دوم بهمن را ، دهه ی فجر نامیده اند .

در این دو جمله حرف « تا » انتهای مکان و انتهای زمان را می رساند . یعنی مفهوم مکانی و زمانی دارد ؛ بنابراین ،

در این دو جمله چون حرف « تا » دو جمله را به هم ربط نداده ، حرف ربط نیست .

به جمله های زیر توجه کنید :

الف) امروز ده تا مداد خریدم .

حرف « تا » در این جمله « واحد شمارش » به معنی « عدد و دانه » است ؛ بنابراین ، حرف ربط نیست ؛ زیرا ، دو

جمله را به هم ربط نداده است .

با توجه به مثال های بالا ، متوجه شدیم که اگر « تا » به معنی « وقتی که » - « زمانی که » - « هنگامی که » و « برای

اینکه » باشد ، دو جمله را به هم وابسته می کند و حرف ربط است . در غیر این صورت ، حرف ربط نیست .

تمرین

مفهوم « تا » را در هر یک از جمله های زیر بنویسید .

- آنها تو را صدا می زنند تا برایشان کاری انجام دهی .
- می خواهی به دوستت کمک کنی تا موفق شود ؟
- از مشهد تا اصفهان مسافت طولانی است .
- تا کنون به زیارت رفته ای ؟

نکته ی املائی

به کلمه های زیر توجه کنید:

الف) داشتن و نداشتن نقطه در حرف _____ دزد _____ درد

ب) تعداد نقطه در حرف _____ پا _____ با

ج) جای نقطه در حرف _____ خدا _____ جدا

با بررسی دقیق کلمه های بالا متوجه می شوید ، اشتباه در نوشتن و شتن نقطه ی حرفی در کلمه ای یا کم و زیاد نوشتن نقطه های حرفی در کلمه ای و یا اشتباه در بالا و پایین نوشتن نقطه های حرفی در کلمه ای در متن املا ، باعث تغییر و دگرگونی کلمه های املائی می شود . بنابراین در نوشتن املائی کلمه ها باید به محل نقطه ، تعداد نقطه و داشتن یا نداشتن نقطه ی حرف ها در کلمه ها توجه ویژه بشود تا اشتباه نوشتاری کلمه ها پیش نیاید .

تمرین

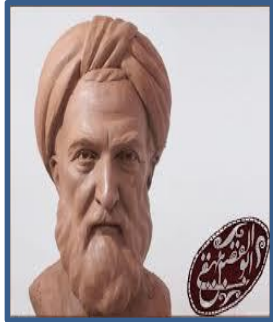
۱- متن را یکبار با دقت بخوانید و بعد نقطه ی کلمات زیر را بگذارید .

نیکویی گویند و نیکوکاری کنند که خدای ، عزوجل ، که شما را آفرید برای نیکی آفرید و زینهار یا بدی نکنند و از بدان دور باشند که بد کننده را زندگانی ، کوتاه باشد و پارسا باشند و چشم و گوش و دست از حرام و مال مردمان دور دارند .

۲- با توجه به معنی و مفهوم ، املائی درست کلمه را از داخل کمانک انتخاب کنید .

- راست گو نشود . (حلاک - هلاک)
 - خدا به یگانگی شناسید . (ازوجل - عزوجل)
 - خوی نیک ، بزرگ تر و خوبی اخلاق بود . (تبع - طبع)
- ۳- برای هر حرف سه کلمه بنویسید که حروف داده شده سومین حرف کلمه ها باشند .
(ح - ط - غ - ض - ع)

تاریخ ادبیات

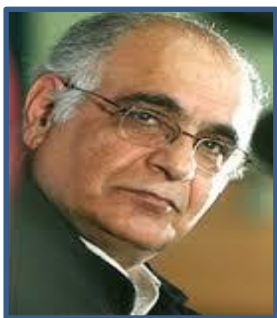

ابوالفضل بیهقی (۴۷۰ - ۳۸۵ ه . ق)

ابوالفضل محمد بن حسین ، دبیر دانشمند دربار سلطان محمود و مسعود غزنوی بود . وی پس از کسب معلومات در نیشابور به دیوان رسائل محمود غزنوی راه یافت و در خدمت ابونصر مشکان به کار پرداخت . اثر معروف او تاریخ بیهقی یا تاریخ مسعودی است . این کتاب به نثر نگارش یافته و موضوع آن ، تاریخ پادشاهی مسعود غزنوی ، پسر سلطان محمود غزنوی است .

ن ک ه : متن درس ستاره ی روشن از کتاب بیهقی برگزیده شده و موضوع آن درباره ی زندگی

« بزرگمهر حکیم » است . بزرگمهر بختگان ، وزیر خردمند انوشیروان بود . وی در ابتدا برای آموزش و پرورش هرمز ، فرزند انوشیروان گماشته شده بود و به دلیل خردمندی و ریاست ، به مقام وزارت رسید و در امور کشوری به انوشیروان خدمت نمود . وقتی دستگاه شطرنج را پادشاه هند به ایران فرستاد ، بزرگمهر اسرار آن را کشف کرد .

تاریخ ادبیات

هوشنگ مرادی کرمانی :

او در سال ۱۳۲۳ (ه . ش) در روستای سیرچ کرمان دیده به جهان گشود . تحصیلات خود را در روستا آغاز کرد و در کرمان و تهران ادامه داد . در سال ۱۳۴۷ اولین داستان های او در مطبوعات منتشر شد و تا کنون کتاب های زیادی از او منتشر شده است که معروف ترین آنها ، مجموعه ی پنج جلدی قصه های مجید ، داستان خمره و آب انبار است . وی هم اکنون عضو فرهنگستان ادب و زبان فارسی می باشد .

ن ک ه : داستان آوای گنجشگان با کاهش و اندکی تغییر از کتاب « آب انبار » هوشنگ مرادی کرمانی گرفته شده است .

تمرین

۱- اثر معروف ابوالفضل بیهقی چه کتابی است و موضوع آن چیست ؟

۲- موضوع درس ستاره ی روشن درباره ی زندگی کیست ؟

۳- معروف ترین آثار هوشنگ مرادی کرمانی را نام ببرید .

خود سنجی	خ خ	خ	ق ق	ن ت
با آرایه ی تضاد به طور کامل آشنا شدم .				
با حرف « را » به عنوان حرف نشانه و حروف اضافه آشنا شدم				
درباره ی لطیفه مطالبی یاد گرفتم .				
انواع حرف « تا » را در جمله می توانم تشخیص دهم .				
در املا ی کلمات مهارت خوبی کسب کردم.				

والدین سنجی
بیان نقاط قوت فرزندم :
بیان نقاط ضعف فرزندم :

خود آزمایی

۱- در بیت زیر شبه جمله کدام است ؟

« جز دانش و حکمت نبود میوه ی انسان / ای میوه فروش هنر ، این دکه و بازار »

۱- دکه و بازار ۲- ای میوه فروش هنر ۳- جز دانش و حکمت ۴- نبرد میوه ی انسان

۲- مخفف کدام یک از کلمات زیر درست نیست ؟

۱- دی : دیروز ۲- پار : پارو ۳- شه : شاه ۴- مه : ماه

۳- بیت زیر با کدام ضرب المثل در ارتباط است ؟

« از گفته ی ناکرده و بیهوده چه حاصل / کردار نکو کن که نه سودی است ز گفتار »

۱- دو صد گفته چون نیم کردار است .	۲- کم گوی و گزیده گوی چون در
۳- زبان سرخ ، سر سبز می دهد بر باد	۴- کار نیکو کردن از پر کردن است
۱- آن قصه شنیدید که در باغ یکی روز	۲- از جور تبر ، زار بنالید سپیدار
۳- گفتش تبر آهسته که جرم تو همین بس	۴- کاین موسم حاصل بود و نیت تو را بار
۵- به شعری که مصراع های زوج آن هم قافیه باشند و دربارہ ی یک موضوع خاص مثل حکمت و دانش ، گفته باشد ، چه می گویند ؟	
۱- غزل	۲- قصیده
۳- قطعه	۴- مثنوی
۶- در عبارت « <u>دهقان</u> <u>چو تنور</u> خود از این <u>هیمه</u> <u>برافروخت</u> » کلمات مشخص شده به ترتیب چه نقشی دارند ؟	
۱- فاعل - مفعول - قید - فعل	۲- مضاف - مضاف الیه - قید - فعل
۳- فاعل - مفعول - متمم - فعل	۴- مضاف - مضاف الیه - متمم - فعل
۷- املای کدام واژه نادرست است ؟	
۱- خوار : ذلیل	۲- حیمه : هیزم
۳- موسم : زمان	۴- ادبار : بد بختی
۸- یکی از چیزهایی که به زیبایی و لطف نوشته می افزاید و معمولاً امیخته به طنز و حکمت و اندرز هست و در قالب حکایت ظاهر می شود ، استفاده از است .	
۱- ضرب المثل	۲- نثر ادبی
۳- لطیفه ی ادبی	۴- توصیف
۹- کدام دسته از واژه ها با « ات » جمع بسته نمی شود ؟	
۱- لحظه - انتقاد - اطلاع	۲- آیه - تحقیق - تعطیل
۳- تحصیل - محفوظ - حیوان	۴- پیشنهاد - گزارش - فرمایش
۱۰- در شعر زیر کدام نکته ی ادبی به کار رفته است ؟	
« دوستان و دشمنان را می شناسم من ؛ زندگی را دوست دارم ، مرگ را دشمن . » (اخوان ثالث)	
۱- کنایه	۲- تضاد
۳- لطیفه	۴- تشبیه
۱۱- در کدام گزینه هر سه کلمه ، هم خانواده هستند ؟	
۱- ترحم - رحمان - حرم	۲- اغذیه - مغذی - غذا
۳- تشویق - مشوق - مشقت	۴- سلطان - سلطنت - مستطیل
۱۲- پسوند « ان » در کلمه ی (بهاران) بر چه مفهومی دلالت دارد ؟	
۱- مکان	۲- زمان
۳- جمع	۴- شباهت

۱۳- نوع تر کیب در کدام گزینه نادرست است ؟

- ۱- تجربه ی بی شمار (ترکیب وصفی) - طعام بی مزه (تر کیب وصفی)
- ۲- قدرت الهی (ترکیب وصفی) - قصه های گذشتگان (ترکیب اضافی)
- ۳- سخنان گزاف (ترکیب وصفی) - فایده های کلی (ترکیب اضافی)
- ۴- آداب نظم خوانی (ترکیب اضافی) - عبرت بسیار (ترکیب وصفی)

۱۴- کتاب « فتوت نامه ی سلطانی » از کدام نویسنده است ؟

- ۱- محمد غزالی
- ۲- فخرالدین علی صفی
- ۳- حسین واعظ کاشفی
- ۴- ابوالحسن جامی

۱۵- در کدام گزینه « نهاد » به درستی مشخص نشده است ؟

- ۱- همه راستی کن که از راستی / نیاید به کار اندرون ، کاستی
- ۲- به گیتی به از راستی پیشه نیست / ز کزی بتر ، هیچ اندیشه نیست
- ۳- گشاده است بر ما در راستی / چه کویم خیره در کاستی ؟
- ۴- هر آن کس که با تو نگوید درست / چنان دان که او دشمن جان تو است .

۱۶- در کدام گزینه « را » نشانه ی مفعول است ؟

- ۱- ای مادر عزیز که جان داده ای مرا / سهل است اگر که جان دهم اکنون برای تو
- ۲- کسی که توانا شد و تندرست / خرد را به مغزش فروزندگی است
- ۳- در خاک طلب ، بذر دعا کاشته ام / باران اجابت تو را می طلبم
- ۴- گفتش تبر آهسته که جرم تو همین بس / کاین موسم حاصل بود و نیست تو را بار

۱۷- در کدام گزینه علائم نگارشی درست برای متن زیر آمده است ؟

وقتی به جهل جوانی ، بانگبر مادر زدم () دل آزرده به کنجی نشست و گریان همی گفت () « مگر خردی فراموش کردی که درشتی می کنی () »

- ۱- ، - ، - !
- ۲- ، - ، - !
- ۳- . - ، - ؟
- ۴- ، - ، - : - ؟

۱۸- در کدام گزینه آرایه ی ادبی با بقیه فرق دارد ؟

- ۱- تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا
- ۲- اسان گذرد گر شب و روز و مه و سالت
- ۳- همیشه بر و بومش آباد باد
- ۴- همه آفریدست بالا و پست

۱۹- نوع « را » در کدام گزینه با بقیه فرق دارد ؟

- ۱- گفت او را به ادب بنگر
- ۲- از گفته ی اومپیچ سر را
- ۳- گیری همه را به چابکی یاد
- ۴- شکر گویم که مرا خوار نساخت

۲۰- در کدام گزینه « را » به معنی حرف اضافه ی « به » است ؟

۱- روز فراق را که نهد در شمار عمر	۲- اهل دل را بوی جان می آید از نامم هنوز
۳- که میراث خود را بدارید دوست	۴- تو را گفت که در روی خوب ، حیران باش

به پایان آمد این دفتر ، مکایت هم چنان باقی است .

منابع :

- کتاب جامع تیزهوشان ورودی مراکز استعدادهای درخشان و مدارس برتر مبتکران ششم (طالب تبار)
- کتاب آموزش و آزمون فارسی ششم مبتکران (رشادت)
- کتاب مسابقات فارسی ششم بانک سؤال تیزهوشان مبتکران (مرشد)
- کتاب آموزش و کار فارسی فرزندگان تیزهوشان ششم ابتدایی
- کتاب کار فارسی ششم (کاگو)
- کتاب کار و تمرین فارسی ششم (نشر گل واژه)
- کتاب ماجراهای من و درسام فارسی ششم (خیلی سبز)

